

Organisering av prostitusjon: hallikvirksomhet eller menneskehandel?

Forholdet mellom strl. § 202 og strl. § 224

Kandidatnummer: 532

Leveringsfrist: 25. 04. 2013

Antall ord: 18 000

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Temaet for oppgaven / Problemstilling:	1
1.2	Avgrensning av oppgaven	1
1.3	Begrepsforklaringer	1
1.3.1	Hallikvirksomhet:.....	1
1.3.2	Menneskehandel:.....	2
1.4	Rettskilder.....	3
1.5	Forholdet til forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester	4
1.6	Videre fremstilling.....	5
2	HALLIKVIRKSOMHET STRL. § 202.....	6
2.1	Forhistorie og endringer	6
2.2	Den straffbare handling	7
2.2.1	Litra a: Fremmer	7
2.2.2	Litra b: Leier ut lokaler	10
2.2.3	Annet ledd: Annonseringsforbudet	13
2.3	Tredje ledd: Straffelovens definisjon av prostitusjon.....	17
2.3.1	Seksuell omgang	19
2.3.2	Seksuell handling	20
2.3.3	Mot vederlag	20
2.4	Alder	20
2.5	Medvirkning	21
2.6	Forsøk	22
2.7	Skyldkrav	23
2.8	Strafferamme	25
3	MENNESKEHANDEL STRL. § 224.....	30

3.1	Forhistorie og endringer	30
3.2	Første ledd:	33
3.2.1	Utnytter	33
3.2.2	Forleder	34
3.2.3	Vold.....	36
3.2.4	Trusler	37
3.2.5	Misbruk av sårbar situasjon	38
3.2.6	Annen utilbørlig atferd	40
3.2.7	Litra a	41
3.3	Annet ledd: Bakmannshandlinger og medvirkning til menneskehandel	42
3.3.1	Litra a: Bakmannshandlinger	43
3.3.2	Litra b: Alminnelig medvirkningshjemmel.....	45
3.3.3	Litra c: Spesialisert medvirkningsatferd	47
3.4	Tredje ledd: Mindreårig.....	47
3.5	Fjerde ledd: Grov menneskehandel	48
3.6	Forholdet til samtykke	49
3.7	Forsøk	51
3.8	Skyldkrav	51
3.9	Strafferamme	53
4	OPPSUMMERING/KONKLUSJON:	57
5	LITTERATURLISTE	59
5.1	Lover.....	59
5.2	Forarbeider.....	59
5.2.1	Odelstingsproposisjoner (Ot.prp.)	59
5.2.2	Norges offentlig utredninger (NOU).....	60
5.3	Rettspraksis.....	60
5.3.1	Tingrett.....	60
5.3.2	Lagmannsrett.....	60
5.3.3	Høyesterett	61

5.4	Konvensjoner	61
5.5	Juridisk litteratur	62
5.6	Handlingsplaner	62
5.7	Annet	63
5.8	Nyhetsartikler på Internett	63

1 Innledning

1.1 Temaet for oppgaven / Problemstilling:

Temaet for oppgaven er forholdet mellom forbudet mot hallikvirksomhet i § 202 og forbudet mot menneskehandel i § 224, i Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr.10 (heretter forkortet strl.). Problemstillingen er hvordan grensen trekkes opp mellom strl. § 202 og strl. § 224. For å kunne besvare dette vil jeg se på hvilke tilfeller av organisering av prostitusjon som rammes av forbudet mot hallikvirksomhet, og hvilke tilfeller som rammes av forbudet mot menneskehandel. Avhandlingen har til hensikt å besvare hvilken rekkevidde de to ulike straffebudene har i dag. Jeg ønsker å belyse forskjellen mellom hallikvirksomhet og menneskehandel, se på hvilke momenter som er med i vurderingen av om slikt tilfelle foreligger, og hvordan disse straffes i forhold til hverandre.

1.2 Avgrensning av oppgaven

Ettersom jeg i oppgaven ønsker å belyse i hvilke tilfeller en handling straffes som hallikvirksomhet eller som menneskehandel, vil det naturlige være å ta for seg det området både strl. § 202 og strl. § 224 regulerer. Hovedtemaet i oppgaven vil dermed være organisering av prostitusjon. I det følgende avgrenser jeg derfor mot å behandle de videre straffbare formålene i strl. § 224 som tvangsarbeid, tigging, krigstjeneste i fremmed stat, og fjerning av vedkommendes organer.

1.3 Begrepsforklaringer

1.3.1 Hallikvirksomhet:

Ordet ”hallikvirksomhet” kan lede tanken hen mot de tilfeller der en person livnærer seg av at andre mennesker bedriver prostitusjon. Hallik er i dagligspråket navnet på den person som gjerne organiserer prostitusjonen, og tar deler av fortjenesten som den prostituerte mottar for sine seksuelle tjenester. Halliken formidler tjenestene og stiller lokaler til

disposisjon, der prostitusjonen kan foregå. Hallikvirksomhet kan, i de tilfeller der halliken tar deler av prostitusjonsvederlaget, anses som seksuell utnyttelse av den prostituerte. Det er dog intet krav om at bakmannen eller medvirkeren faktisk tjener penger som følge av prostitusjonen, for å kunne anses som en hallik. Dette vil være tilfelle der noen leier ut en leilighet til en prostituert. Dersom den prostituerte driver prostitusjon i denne leiligheten, og utleier er, eller burde vært klar over dette, vil vedkommende kunne straffes for hallikvirksomhet selv om han ikke oppnår noen vinning som en direkte følge av prostitusjonen. Leieinntektene som sådan kan stamme fra prostitusjonen, men det er intet krav om dette for å kunne straffes for hallikvirksomhet. Dermed kan ikke hallikvirksomhet tolkes så snevert at det kun rammer tilfelle der en person livnærer seg av andres prostitusjon.

Prostitusjon er i strl. § 202 tredje ledd definert som at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag. Prostitusjon er et samfunnsmessig onde.¹ Det er personlighetsødeleggende, og nedverdiggende for den prostituerte. Som følge dette ønsker man å hindre organisering av prostitusjon.

1.3.2 Menneskehandel:

Menneskehandel er organisert handel der mennesker er salgsobjektet for virksomheten. Internasjonalt kalles menneskehandel for "human trafficking". Ordet "trafficking" ble tidligere brukt som betegnelse for frakt og salg av illegale varer, som våpen og narkotika. Nå omfattes handel av mennesker som en selvstendig del av begrepet. Menneskehandel oppstår både som grenseoverskridende virksomhet, og innenfor et lands grenser. Virksomheten kalles gjerne vår nyere tids slavehandel, som følge av at ofrene behandles som slaver.² Strl. § 224 gir en uttømmende liste av hva som rammes av menneskehandelsstraffebudet. Utnyttelse og forledelse av andre til prostitusjon eller andre seksuelle formål, tvangsarbeid, og

¹ Andenæs (2009) s.173

² Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009 s.3

tigging, krigstjeneste i fremmed stat, og fjerning av vedkommendes organer, rammes av bestemmelsen.

Menneskehandel finner gjerne sted ved utnyttning og forledelse av mennesker i trengende og sårbare situasjoner, som lokkes til rikere land i håp om en bedre fremtid. I stedet blir de lurt inn i menneskehandelen som et salgsobjekt. Handel med mennesker medfører grove brudd på våre grunnleggende menneskerettigheter, som følge av grov frihetsberøvelse, seksuell utnyttelse, og tvang. FN har slått fast at menneskehandel i dag er den nest største illegale økonomien i verden, etter illegal handel med våpen.³ Prostitusjon er den mest omtalte og kjente formen for menneskehandel.⁴

1.4 Rettskilder

For at man i Norge skal kunne straffes og dømmes for noe, krever Grunnloven av 17. mai 1814 § 96 lov og dom. Bestemmelsen lyder som følgende: *"Ingen kan dømmes uden efter Lov, eller straffes uden efter Dom ..."*. For å kunne straffes og dømmes for menneskehandel må det finnes en formell lov som rammer et slikt forhold, det finner vi i strl. § 224. Det samme gjelder for hallikvirksomhet som rammes av strl. § 202. Disse straffebudene blir avgjørende for drøftelsen i avhandlingen. Utgangspunktet vil være ordlyden i bestemmelsene. For å belyse straffebudenes innhold vil jeg anvende forarbeidene til bestemmelsene, særlig Ot.prp.nr.62 (2002-2003) Straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) og Ot.prp.nr.28 (1999-2000) Straffeloven mv. (seksuallovbrudd). Jeg vil anvende rettspraksis som rettskilde for tolkning, og for å se hvordan bestemmelsene blir anvendt av Høyesterett i praksis. I forhold til strl. § 224 er FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, sammen med Palermo-protokollen en viktig rettskilde som vil bli vektlagt. Selv om store deler av

³ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009 s.3

⁴ Norad rapport 2b/2009 "Stopp menneskehandelen" s.11

straffeloven av 20. mai 2005 nr.28 (heretter straffeloven av 2005) ikke har trådt i kraft, vil den nevnes noen steder for å belyse poeng.

1.5 Forholdet til forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester

Norge er et attraktivt land for prostitusjon. Dette gjelder både for de som prostituerer seg på egenhånd, for halliker som tjener på det, og for ”handlerne” bak menneskehandel med prostitusjonsformål. Ettersom Norge er et rikt land er det høye priser på seksuelle tjenester, og på denne bakgrunn mulighet for høy profitt for bakmennene.⁵

Det er ikke forbudt å selge seksuelle tjenester i Norge. Som følge av et ønske om å på sikt redusere etterspørselen av prostitusjon, og å gjøre det vanskeligere for bakmenn å etablere seg her, har man dog innført et forbud mot å skaffe seg, eller andre, seksuell omgang eller handling ved å yte vederlag. Forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester finner vi i strl. § 202 a, som ble innført ved lov av 12. desember 2008 nr.104 og trådte i kraft 1. januar 2009. Kjøp av seksuelle tjenester fra person under 18 år rammes av et eget straffebud i strl. § 203.

Det var spesielt ønsket om å bekjempe menneskehandel som drev frem forbudet mot å kjøpe seksuelle tjenester. Det var det økte markedet for prostitusjon, og den grovere utnyttingen innen prostitusjon, som først gjorde at man ble oppmerksom på menneskehandel som fenomen.⁶ Ved å strafflegge den som kjøper seksuelle tjenester, var håpet at etterspørselen av prostitusjon skulle avta. Dette både for å hindre hallikvirksomhet og menneskehandel, men også for å redusere prostitusjonsmarkedet der de prostituerte driver på egenhånd. Både de som opptrer som halliker hvor profitt betinger handlingen etter strl. § 202, og ”handlerne” etter strl. § 224, er avhengig av etterspørsel av seksuelle tjenester for å oppnå profitt ved organisering av prostitusjon. Formålet var å gjøre organisert prostitusjon uattraktivt, ved at avkastningen blir mindre som følge av at kundene forsvinner, fordi de risikerer straff

⁵ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009 s.7

⁶ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2011-2014 s.8

ved kjøp. Gjennom forbudet ønsket man å gjøre Norge til et uattraktivt marked som mål for menneskehandel.

1.6 Videre fremstilling

I det følgende ønsker jeg å foreta en analyse av de to straffebudene i henholdsvis strl. § 202 og strl. § 224. Jeg vil her belyse hvilke tilfeller som rammes av de ulike straffebudene, og hvorfor. Videre ønsker jeg å trekke frem bestemmelsenes uklarheter og tilfeller hvor usikkerhet kan oppstå.

2 Hallikvirksomhet strl. § 202

2.1 Forhistorie og endringer

Hallikvirksomhetsbestemmelsen i strl. § 202 medfører i utgangspunktet at den som medvirker til en ellers ikke-straffbar handling, straffes. Prostitusjon er i seg selv ikke straffbart, men prostitusjonens bakmenn straffes for å organisere og fremme andres prostitusjon. Med bakmenn menes de som bidrar til andres prostitusjon, og er med å organisere den. Det er kun medvirkerens handling som er straffbar, ikke hovedmannens/den prostituertes handling. Man ønsker med dette straffebudet å hindre en økt prostitusjon, særskilt organisert prostitusjon, ved å ramme de som bidrar til at prostitusjon finner sted og gjør virksomheten mulig.

Straffebudet slik det lyder i strl. § 202 i dag, har tatt over for de tidligere bestemmelsene i strl. § 206, og strl. § 378. Disse ble brukt for å ramme hallikvirksomhet og annonsering av seksuelle tjenester. Den tidligere bestemmelsen om hallikvirksomhet i strl. § 206, rammet både den som utnyttet og den som forledet en person til prostitusjon eller andre seksuelle formål, og den ble ved lov 11. august 2000, overført til daværende strl. § 202. Denne bestemmelsen ble ved lov av 4. juli 2003 nr.78, endret slik at vilkåret om utnyttning av person til prostitusjon eller andre seksuelle formål, ble flyttet over til strl. § 224, som ble vedtatt samtidig. Strl. § 224 er menneskehandelsparagrafen, som nettopp rammer den som forleder eller utnytter en annen person ved bruk av tvangsmidler. Man tok ut utnyttelseskriteriet i strl. § 202 for at menneskehandelsparagrafen og hallikparagrafen ikke skulle overlappe hverandre.⁷ Etter endringen rammer nåværende strl. § 202 i utgangspunktet den som fremmer andres frivillige prostitusjon, fordi tvangsmomentet er flyttet over i strl. § 224. Likevel, som avhandlingen vil vise, skal ikke hallikbestemmelsen forstås så snevert at den kun rammer frivillig prostitusjon. Endringen av strl. § 202 medførte ikke en avkriminalisering

⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97

av de handling som tidligere var rammet av bestemmelsen.⁸ Endringen har først og fremst betydning for hvilket straffebud bakmennene i prostitusjonsvirksomhet skal rammes av.⁹

Straffebudet i strl. § 202 får anvendelse både der handlingen er foretatt i Norge av utlending, og av norsk statsborger, eller av en person hjemmehørende i Norge. I tillegg omfattes handling foretatt i utlandet av norsk statsborger, eller av en person hjemmehørende i Norge, jf. strl. § 12 nr.1 og nr.3. Derimot får straffebudet ikke anvendelse på handlinger som er foretatt av utlending i utlandet, det følger av strl. § 12 nr.4.

2.2 Den straffbare handling

2.2.1 Litra a: Fremmer

Etter strl. § 202 første ledd litra a skal den som ”*fremmer*” andres prostitusjon straffes. Frem til endringen av straffelovens kapittel 19 i august 2000, gjaldt den tidligere bestemmelsen i strl. § 206. Etter denne bestemmelsen lød ordlyden i annet ledd ”... *fremmer... andres ervervsmessige utukt...*”. ”Fremmer andres prostitusjon” i någjeldende strl. § 202 første ledd litra a, skal tolkes på samme måte som den tidligere strl. § 206 annet ledd.¹⁰ Dermed vil rettspraksis til den tidligere bestemmelsen være relevant for tolkningen av strl. § 202. Litra a rammer kun den som fremmer *andres* prostitusjon, meningen er altså å ramme de typiske bakmannshandlingene, og ikke den prostituertes handlinger.¹¹

Etter endringene av strl. § 202 og strl. § 224, kan det se ut som at man med ”fremmer” nå kun ønsker å ramme den som fremmer andres *frivillige* prostitusjon, og at dersom det dreier seg om tvang gjelder strl. § 224.¹² Forarbeidene til strl. § 202 tilsier dog at ”fremmer” ikke kan tolkes så snevert at det kun er helt frivillig prostitusjon som omfattes. Med dette menes

⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97

⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97

¹⁰ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1.1 s.117, Rt.2004 s.331 premiss 34

¹¹ Min kursiv

¹² Min kursiv

at dersom det er brukt andre tvangsmidler enn de som er omfattet av strl. § 224, vil forholdet likevel kunne omfattes av strl. § 202, selv om det ikke dreier seg om helt frivillig prostitusjon.¹³ Begrunnelsen for dette er at listen av tvangsmidler i strl. § 224 første ledd, er uttømmende.

Den alminnelige språklige forståelsen av "*fremmer*" er at noen bidrar eller medvirker til at prostitusjon finner sted. Man ønsker å straffe de som organiserer og promoterer andres prostitusjon. Dette gjelder både de om oppnår en økonomisk vinning som følge av dette, og de som ikke gjør det. Man kan si at denne bestemmelsen ønsker å ramme den tradisjonelle hallikvirksomheten. Den som fremmer andres prostitusjon, vil være en som bidrar til at prostitusjon skjer, eller kan skje. Forarbeidene nevner som eksempel på å fremme andres frivillige prostitusjon det å drive mellommannsvirksomhet, eller å organisere sex-klubber der de prostituerte deltar frivillig.¹⁴ Videre nevner forarbeidene at "*fremmer*" også rammer den som sørger for at den prostituerte har kunder og en leilighet å jobbe fra. Det å transportere en prostituert til et sted der kundene er, vil også omfattes av å fremme andres prostitusjon. Bakgrunnen for dette er at slike medvirkningshandlinger nettopp bidrar til at prostitusjon kan skje. I Rt.1984 s.681 som gjaldt overtredelse av den tidligere strl. § 206, kom Høyesterett til at vilkåret om å fremme var oppfylt der den domfelte transporterte den prostituerte til stedet der prostitusjonen skulle foregå. Han opptrådte som vokter av henne mens hun hadde kunder, hun fikk benytte en varebuss som han eide til prostitusjonen, og inntektene ble deponert i hans bil.

Rt.1985 s.202 som også gjaldt spørsmål om overtredelse av den tidligere strl. § 206, kom Høyesterett til at kravet om å fremme andres prostitusjon var oppfylt der ektemannen medvirket til at hustruen hadde samleier med betalende kunder. Derimot kunne det forhold at et

¹³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97

¹⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97

ektepar hadde innbyrdes samleie i nærvær av betalende tilskuere, ikke rammes av tidligere strl. § 206.¹⁵

I Rt.2004 s.331 ”Skippagurra” ble en mann som drev en campingplass der det foregikk utstrakt prostitusjonsvirksomhet, ansett for å ha fremmet andres prostitusjon, ved at han inviterte russiske prostituerte til campingplassen. Det interessante er at Høyesterett kom til at vilkåret ”fremmer” andres prostitusjon var oppfylt, selv om vedkommende som drev campingplassen, for en periode ikke utsendte invitasjoner til kvinnene, og han hadde satt opp regler om forbud mot prostitusjon på campingplassen. Vilkaåret ble ansett oppfylt fordi han visste om den utstrakte prostitusjonsvirksomheten som pågikk på hans campingplass, men likevel fortsatte å drive campingplassen etter ordinær drift.

Strl. § 202 annet ledd straffer den som ”... i offentlig kunngjøring utvetydig...” annonserer for prostitusjon. I Rt.2011 s.1355 ”E-Zone” var det spørsmål om den som formidler tvetydige annonser for prostitusjon, ”fremmer” andres prostitusjon etter strl. § 202 første ledd litra a. Høyesterett besvarte dette spørsmålet benektende. Begrunnelsen var at det ville vært uten mening om den som tvetydig formidler annonsering av seksuelle tjenester skulle rammes av første ledd litra a med en strafferamme på 5 år, mens den som utvetydig formidlet skulle rammes av strl. § 202 annet ledd, med en strafferamme på 6 måneder.¹⁶ For at man ved annonsering av seksuelle tjenester skal kunne rammes av strl. § 202 første ledd litra a er det et krav om tilleggsaktiviteter, som for eksempel veiledning til selve annonsen, og korrektur i forhold til den grafiske utformingen, bildetagning osv.¹⁷

Det er uklart hvor grensen for å rammes av ”fremmer” i strl. § 202 går. Skal bestemmelsen tolkes så utvidende at en taxisjåfør som kjører en prostituert til et sted rammes? I utgangspunktet vil det å transportere noen til stedet der prostitusjonen skal foregå, være en

¹⁵ Rt.1985 s.202 dommen s.206

¹⁶ Rt.2011 s.1355 premiss 18

¹⁷ Rt.2011 s.1355 premiss 28

bistandshandling som hører under ordlyden ”fremmer”. Kravet er dog at sjåføren vet at han fremmer prostitusjonen, og likevel foretar seg handlingen. I menneskehandelstilfelle vil det være straffbart for en bakmann å legge til rette for utnyttelse ved å transportere ofrene etter strl. § 224 annet ledd litra a.¹⁸ Dersom ”fremmer” i strl. § 202 første ledd litra a skal tolkes så utvidende at en taxisjåfør straffes for overtredelse av bestemmelsen, ved å kjøre noen vedkommende vet er prostituert dit den prostituerte skal, vil det medføre at prostituerte ikke lenger har rett til å benytte taxi, fordi sjåførene er redde for å bli straffet.

Et tilfelle som lå i grenseland mellom strl. § 202 og strl. § 224, var i Rt.2006 s.669 ”Operasjon Kjellerpiker”. Saken dreide seg om frivillige prostituerte som kom til Norge for å drive prostitusjon. Kvinnene som arbeidet som prostituerte, fikk ikke ha et sosialt liv, de fikk ikke starte konkurrerende virksomhet, og da de forsøkte ble de truet med slagvåpen. Høyesterett sa at saken lå nært opp mot menneskehandel, men at det ikke hadde vært benyttet vold og trusler, dermed ble tilfellet rammet av strl. § 202.¹⁹ Spørsmålet her er hvorfor dette tilfellet ikke rammes av utnyttelsesalternativet i strl. § 224, når kvinnene hadde begrenset bevegelsesfrihet, og det var på det rene at de ble truet ved forsøk på å starte opp egen virksomhet. Saken illustrerer at det ikke kun er rent frivillig prostitusjon som rammes av strl. § 202. Samtidig viser dommen at grensedragningen mellom strl. § 202 og strl. § 224 er uklar, tvangsmidlene i menneskehandelsparagrafen var anvendt, men likevel ble ikke tilfellet rammet av dette straffebudet.

2.2.2 Litra b: Leier ut lokaler

Det andre straffalternativet i strl. § 202 første ledd litra b ”leier ut lokaler” kom inn i loven i 1995, og ble opprinnelig tatt med for å ramme ren bordellvirksomhet. Begrunnelsen for dette straffealternativet var at man i Oslo hadde avdekket et stort omfang av bordellvirksomhet. Man ønsket å hindre dette, og en videre fremvekst. Før denne lovendringen antok

¹⁸ Se oppgavens punkt 3.3.1.2

¹⁹ Rt.2006 s.669 premiss 35

man tidligere at utleie av lokaler til prostitusjon ble rammet av ”fremmer” i litra a. Endringen var dermed ikke ment som en ”nykriminalisering”, men som en presisering for å gjøre bestemmelsen lettere anvendelig, og bidra til å begrense omfanget av prostitusjon i Norge.²⁰ Litra b anses nå som en spesialisert medvirkningsbestemmelse i forhold til litra a, som rammer den generelle medvirkningen til prostitusjon.

Strl. § 202 første ledd litra b var bakgrunnen for at politiet i 2007 iverksatte ”Operasjon husløs”. Dette tiltaket går ut på at politiet oppsøker huseiere som leier ut leiligheter til kvinner til prostitusjonsvirksomhet. Huseierne får to alternativer. Det ene er å få slutt på salget av de seksuelle tjenestene, og det andre er å avslutte leieforholdet, med mindre de vil bli tiltalt for overtredelse av strl. § 202 første ledd litra b. Reelt sett innebærer dette at de prostituerte blir husløse, men politiet mener at tiltaket er nødvendig for å komme i kontakt med ofre for menneskehandel, og for å forebygge og begrense markedet for hallikvirksomhet og menneskehandel. Hvilke konsekvenser og virkninger dette har, har aldri vært reelt vurdert.²¹

Den naturlige språklige forståelsen av ”*leier ut lokaler*” er at noen stiller en plass eller et rom til disposisjon for andre, mot vederlag. Det klare tilfellet som rammes av ”*leier ut lokaler*” er der en person leier ut en leilighet, et hotellrom, en restaurant, eller et annet lokale, som vedkommende er klar over at anvendes til prostitusjon. Typeeksempelet kan være massasjestudioer, som ser ut til å drive helt vanlig massasjevirksomhet, men som i tillegg tilbyr seksuelle tjenester. Uttrykket ”*leier ut*” medfører at det kun er utleie mot vederlag som er straffbart etter strl. § 202 første ledd litra b.²² Foreligger det vederlagsfritt lån av husrom, vil långiver her kunne straffes etter litra a ved at vedkommende fremmer og bidrar til andres prostitusjon, ved å gi dem husrom. Et tilfelle som har vært omtalt i media, er om solstudioeiere kan straffes for overtredelse av strl. § 202 første ledd litra b der prostituerte

²⁰ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 10.4.1 s.87

²¹ Brunovskis, Skilbrei (2012)

²² Ot.prp.nr.4 (1994-1995) punkt 3.2 s.8

selger seksuelle tjenester fra deres ubetjente solstudioer.²³ Der eierne er blitt klar over at dette foregår i deres studioer, uten at de foretar seg noe, er det adgang til å straffe dem, men vilkåret etter litra b er at de ”leier ut lokaler”. Når en prostituert tar med seg en kunde inn på et ubetjent solstudio, betaler ikke vedkommende for å benytte solstudioet. Dermed foreligger det heller ikke noe vederlag for å benytte lokalene, og vilkåret ”leier ut” i strl. § 202 første ledd litra b er ikke oppfylt for studioeierne. Derimot kan en solstudioeier som ikke mottar noe vederlag, men som er klar over, eller burde vært klar over at det foregår prostitusjonsvirksomhet i vedkommendes lokaler, og likevel ikke foretar seg noe for å hindre dette, straffes for å fremme prostitusjon etter strl. § 202 første ledd litra a, ved å stille lokaler til disposisjon for virksomheten.

I Rt.2006 s.1685 ”Sentrum Pensjonat” hevdet forsvarer i saken at man bare kan straffes for handlingsalternativet ”leier ut lokaler” der det dreier seg om ren bordellvirksomhet. Han hevdet at straffansvar ikke kan ilegges i tilfeller der lokalene leies ut til boformål, og det senere viser seg at leieboere driver prostitusjonsvirksomhet.²⁴ Høyesterett uttaler her, med bakgrunn i forarbeidene, at meningen med bestemmelsen i strl. § 202 første ledd litra b, har vært å ramme all utleie av lokaler som brukes til prostitusjon.²⁵ I dette tilfellet dreide det seg om et pensjonat som leide ut rom til et større antall prostituerte. Utleier ble her gjort oppmerksom på at det foregikk prostitusjon på pensjonatet, men han tillot likevel virksomheten å fortsette i det skjulte. Dermed ble han straffet for overtredelse av strl. § 202 første ledd litra b. Det samme vil gjelde der det dreier seg om utleie av et hotellrom og hotelledelsen vet at det vil foregå prostitusjon der, men likevel leier ut rommet. Slikt forhold rammes av strl. § 202 første ledd litra b.

Som man tidligere antok, vil i utgangspunktet det å leie ut lokaler være en måte å fremme andres prostitusjon på, som kan omfattes av litra a. Lovgiver har likevel valgt å sette utleie

²³ Solberg (2012)

²⁴ Rt.2006 s.1685 premiss 13

²⁵ Rt.2006 s.1685 premiss 14, ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1.1 s.117

av lokaler som en spesiell medvirkningsbestemmelse i litra b. For at man skal kunne straffes etter dette straffalternativet må man ha forstått at lokalene skulle brukes til prostitusjon, eller ha utvist grov uaktsomhet i så måte. Forskjellen fra første straffalternativ i litra a, er at det her kreves forsett om at man fremmer andres prostitusjon for å kunne straffes, mens i annet straffalternativ i litra b er det tilstrekkelig at man har utvist grov uaktsomhet for å kunne straffes.²⁶ I tilfelle der utleier oppdager at det foregår prostitusjonsvirksomhet i vedkommendes utleide lokaler *etter* at bindende kontrakt er inngått, vil utleier ikke kunne straffes for overtredelse av strl. § 202 første ledd litra b, dersom verken kontrakten eller husleieloven gir oppsigelsesadgang.²⁷ Utleier vil dog kunne straffes dersom han har mulighet til å si opp leiertaker, men unnlater dette.²⁸

2.2.3 Annet ledd: Annonseringsforbudet

Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler, eller etterspør prostitusjon, straffes for overtredelse av strl. § 202 annet ledd. Denne bestemmelsen viderefører, med visse endringer, det tidligere straffebudet i strl. § 378, som ble opphevet ved lov 11. august 2000 nr.76. Den tidligere bestemmelsen i strl. § 378 var sjelden brukt, fordi den så ut til å ramme også prostitusjon i seg selv, selv om selve prostitusjonen ikke var straffbar på dette tidspunktet heller.²⁹ Begrunnelsen for å straffe annonsering av seksuelle tjenester er av hensyn til det offentlige rom, og at det kan fremstå som støtende for samfunnet og allmennheten som leser annonsen. I tillegg til dette ønsker man ved forbudet å begrense omfanget av prostitusjon, uten å ramme selve salget av seksuelle tjenester.³⁰

I det følgende vil jeg drøfte hva som skal til for at man anses å ha overtrådt straffebudet.

²⁶ Se oppgavens punkt 2.7

²⁷ Min kursiv

²⁸ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 10.4.4 s.88

²⁹ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 14.4.1 og 14.4.3 s.107

³⁰ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 10.5.4 s.89

2.2.3.1 Offentlig kunngjøring

Hva som menes med ”offentlig” fremgår av strl. § 7 nr.2. Etter denne bestemmelsen anses en handling forøvet offentlig når den er forøvet ved ”... *Udgivelse af trykt Skrift eller i Overvær af et større Antal Personer eller under saadanne Omstændigheder, at den let kunde iagttages fra et offentlig Sted og er iagttaget af nogen der eller i Nærheden værende*”. Etter dette anses ”offentlig” for å være noe som vil kunne være tilgjengelig for allmennheten som sådan. Trykt skrift er i strl. § 10 angitt som ”... *Skrift, Afbildning eller lignende, der mangfoldiggjøres ved Trykken eller paa anden kemisk eller mekanisk Maade*...”. Skriftlige annonser om salg av seksuelle tjenester vil typisk kunne være trykt skrift som oppfattes som en ”kunngjøring”. Ved å bruke ordet ”kunngjøring” ønsker man å ramme typisk annonsering i allmenne medier som: aviser, blader, reklamesedler, Internett og andre allmenne kommunikasjonsapparater. Det er annonseringen og formidlingen av seksuelle tjenester strl. § 202 annet ledd rammer. Bestemmelsen må dermed tolkes innskrenkende slik at ordinær gateprostitusjon ikke rammes. Dette følger forutsetningsvis av forarbeidene der de uttaler at man ikke ønsker å ramme selve salget av seksuelle tjenester.³¹ Det kan likevel være uklart hvilken type kunngjøringer som rammes av straffebudet, fordi det er et krav om at den er offentlig. Høyesterett har fastslått at strl. § 7 nr.2 regulerer uttømmende hva som anses som ”offentlig”.³² I Rt.2012 s.1211 ”Blogger - dommen” var det spørsmål om ytringer på Internett via en blogg kunne anses som ”trykt skrift” og om dette utgjorde en ”offentlig kunngjøring”. Høyesterett sier her at lovgiver med ”trykt skrift” har ment å fange opp de metoder for allmenngjøring som var kjent ved straffelovens vedtakelse, og dermed faller elektronisk formidling gjennom Internett utenfor ordlyden. Ved å strafflegge annonsering begrenser man ytringsfriheten, og i slike tilfeller kreves det en klar lovhjemmel.³³ Selv om formålsbetraktninger taler for å ramme ytringer fremsatt på Internett, finnes det ikke en tilstrekkelig klar nok hjemmel i någjeldende straffelov, til å straffe kunngjøringer i form av seksuelle tjenester på Internett. Dermed anses ikke elektronisk formidling som en

³¹ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 10.5.4 s.89

³² Rt.2012 s.1211 premiss 19

³³ Rt.2012 s.1211 premiss 22

”trykt Skrift” etter strl. § 10, og en ytring på en Internettblogg anses ikke som en ”offentlig kunngjøring” etter strl. § 7 nr.2. På denne bakgrunn har man i dag ingen klar lovhjemmel til å straffe annonsering av seksuelle tjenester på Internett.

2.2.3.2 Utvetydig

Det er kun utvetydig annonsering som rammes av strl. § 202 annet ledd. Den naturlige språklige forståelsen av ”*utvetydig*” er at annonsen er tydelig, klar, og at det man ønsker å formidle, ikke kan misforstås. Et eksempel på tvetydig annonsering er der et massasjefirma annonserer om ”spesiell massasje”.³⁴ Slik ordbruk er tvetydig fordi annonsen er uklar, man vet ikke hva spesiell massasje innebærer. Det er først og fremst den utvetydige annonseringen, der man klart kan se at annonsen gjelder seksuelle tjenester, som virker støtende for det offentlige og for tilfeldige lesere, dermed bør dette være straffbart. Dersom også tvetydig annonsering skulle vært rammet av straffebudet, ville det blitt vanskelig å håndheve bestemmelsen i forhold til hvilke tilfeller som omfattes av straffebudet, og hvilke som ikke omfattes. Løssalgsavisen ”SøndagSøndag”, ble i 2004 dømt av Oslo Tingrett for brudd på hallikparagrafen ved å tillate at prostituerte annonserte seksuelle tjenester i avisen.³⁵ Annonsene tilbød massasje, eskorte, og stripping, men det kom ikke klart frem av annonsene hva det faktisk ble annonsert for. Borgarting Lagmannsrett opphevet dommen som følge av at annonsene ikke utvetydig formidlet prostitusjon.³⁶ Det fremgikk ikke klart av annonsene at det dreide seg om seksuell omgang eller seksuell handling, dermed var det ikke adgang til å straffe annonseringen under strl. § 202 annet ledd.

I Rt.2011 s.1355 ”E-Zone” ble to menn som hadde drevet omfattende, og profittmotivert formidling av annonser for prostitusjon, både i et magasin og via Internett siden E-Zone, frikjent for tiltale om hallikvirksomhet. Høyesterett kom til at de ikke kunne straffes for overtredelse av ”fremmer” i strl. § 202 første ledd litra a, fordi å ta inn annonser som

³⁴ Haugen (2000) s.211

³⁵ TOSLO-2003-7281

³⁶ LB-2004-12354

averterer prostitusjon ikke er tilstrekkelig for å rammes av straffalternativet. Dommen nevner at strl. § 202 annet ledd kun rammer den rent ”utvetydige” annonseringen, og dermed kunne ikke de tiltalte straffes for overtredelse av denne bestemmelsen når annonsene ikke var utformet slik at de ”utvetydig” gjaldt prostitusjon. Det var ikke tilstrekkelig for og rammes av straffebudet at det var klart for leserne at det gjaldt salg av seksuelle tjenester, når annonsen i seg selv var uklar.³⁷ Ettersom Internettannonsering ikke anses som ”trykt skrift” etter strl. § 10 jf. strl. § 7 nr.2 er det mye som tyder på at selv om annonsering på nettsiden hadde vært utvetydig, som loven krever, ville ikke annonseringen blitt rammet av strl. § 202 annet ledd. Når en Internettannonse ikke anses som trykt skrift vil den heller ikke rammes av ”offentlig” etter strl. § 7 nr.2, og dermed vil ikke vilkåret om ”offentlig kunngjøring” i strl. § 202 annet ledd, være oppfylt.

Spørsmålet blir om annonseringsforbudet i strl. § 202 annet ledd overhodet får en reell virkning når mye av annonseringen av prostitusjon nettopp foregår på Internett, og det ikke finnes noen tilstrekkelig klar nok lovhjemmel til å straffe dette. Dette problemet søkes nå løst gjennom et høringsnotat fra lovavdelingen, og i § 315 annet ledd jf. § 10 i straffeloven av 2005.³⁸ Politiet uttrykker i høringsnotatet at de ønsker at enhver form for annonsering av salg av seksuelle tjenester skal rammes av strl. § 202, og dermed fjerne kravet om utvetydighet. Bestemmelsen i straffeloven av 2005 § 10 annet ledd annet punktum regulerer når et budskap anses offentlig. Vilkaaret er at budskapet er fremsatt på en måte som gjør det egnet til å nå et større antall personer. Denne bestemmelsen er ment å være medienøytral slik at den også omfatter ytringer fremsatt via Internett.³⁹

2.2.3.3 tilbyr

Å ”tilby” noe i en annonse, må anses for å bety at man gjennom annonsen gir uttrykk for at man er villig til å selge noe. Dersom hallikene eller bakmennene tilbyr seksuelle tjenester

³⁷ Rt.2011 s.1355 premiss 15

³⁸ Høringsnotat 2013 s.40flg

³⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) punkt 12.2.2 s.164, punkt 30 s.409

fra ”sine” prostituerte gjennom annonsering, kan de her straffes for overtredelse av strl. § 202 annet ledd. Dersom den prostituerte selv i en annonse tilbyr sine seksuelle tjenester, vil vedkommende også omfattes av straffebudet.⁴⁰ Begrunnelsen for at straffebudet også rammer annonsering fra den prostituerte selv, er at dersom slik annonsering skulle vært straff-fritt ville det lett bli et omgåelsesproblem ved at den som annonserer for salg av seksuelle tjenester, typisk halliken, ville fremstille det slik at det var den prostituerte selv om annon-serte, for å slippe straff.

2.2.3.4 formidler

Den som gjennom annonsering ”formidler” prostitusjon straffes etter strl. § 202 annet ledd. Ordlyden av ”*formidler*” tilsier at det dreier seg om et mellomledd som utsteder informa-sjon om tjeneste utført av en annen. Ved annonsering i en avis vil formidleren typisk være den som lar en annonse trykkes i avisen.⁴¹ Dette straffes etter strl. § 202 annet ledd som formidling.

2.2.3.5 etterspør

Selv den personen som ved annonsering ”etterspør” prostitusjon straffes for overtredelse av strl. § 202 annet ledd. At noen ”*etterspør*” noe i dette tilfellet, betyr at man gir uttrykk for at man ønsker å kjøpe en tjeneste. Dersom en kunde annonserer etter kjøp av seksuelle tje-nester, vil dermed også vedkommende rammes av straffebudet.⁴²

2.3 Tredje ledd: Straffelovens definisjon av prostitusjon

Definisjonen av ”prostitusjon” er lovfestet i strl. § 202 tredje ledd. I følge denne bestem-melsen foreligger prostitusjon når ”... *en person har seksuell omgang eller handling med*

⁴⁰ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1 s.117, punkt 10.5.4 s.89-90

⁴¹ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1 s.117

⁴² Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1 s.117

en annen mot vederlag.” Meningen med definisjonen er å få frem at det dreier seg om kjøp og salg av seksuelle ytelser.⁴³ Ved innføringen av definisjonen i strl. § 202 tredje ledd, var det spørsmål om man skulle ha med ”tilfeldig” seksuell omgang eller handling. Dette ble besvart benektende. Ved å sette inn en avgrensning slik at prostitusjon bare skulle gjelde *tilfeldig* seksuell omgang eller handling, ville det medføre at det ikke forelå prostitusjon i de tilfeller det dreide seg om faste kunder, og det var ikke meningen.⁴⁴ Derimot omfattes ikke faste forhold som i større grad har karakter av et vanlig parforhold, av definisjonen av prostitusjon.⁴⁵

Det er nytt at loven nå bruker uttrykket ”prostitusjon”. Før lovendringen ved lov av 11. august 2000 nr.76 gjaldt strl. § 206 som brukte uttrykkene ”utukt som erverv” og ”er-
vervsmessig utukt”. Man ønsket ikke å endre bestemmelsens innhold, dermed har uttrykket prostitusjon i dag samme rekkevidde som disse uttrykkene hadde i den tidligere strl. § 206.⁴⁶ Begrunnelsen for at man valgte å bytte ut det tidligere begrepet ”utuktig” med ”seksuell”, var at seksuell har et klart meningsinnhold for det fleste. Begrepet benyttes i dagligtalen, og på bakgrunn av det ville en endring gjøre bestemmelsene mer tilgjengelige og moderne.⁴⁷ Definisjonen i strl. § 202 tredje ledd er kjønnsnøytral, noe som betyr at det er uten betydning for vurderingen om det foreligger prostitusjon, hvilket kjønn den prostituerte eller kunden har. Etter ordlyden i strl. § 202 tredje ledd ”seksuell omgang *eller* seksuell handling”, er det tilstrekkelig at et av tilfellene foreligger for at det skal anses som prostitusjon.⁴⁸ Både seksuell omgang og seksuell handling er avhengig av at det skjer med en annen. Dermed må begrepene avgrenses mot tilfelle der det foreligger utuktig atferd som skjer overfor andre. Det typiske eksempelet på en slik atferd er blotting.

⁴³ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 10.3.2 s.86

⁴⁴ Min kursiv

⁴⁵ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 10.3.4 s.86

⁴⁶ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1 s.117

⁴⁷ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 3.1.2 s.19

⁴⁸ Min kursiv

Det kan stilles spørsmål om det er et krav for at det skal anses som prostitusjon at det dreier seg om regelmessige seksuelle handlinger, eller om det er tilstrekkelig med engangstilfeller. Verken ordlyden i nåværende definisjonsbestemmelse i strl. § 202 tredje ledd ”... *seksuell omgang eller handling med en annen* ...” eller den tidligere ordlyden i strl. § 206 ”*ervervsmessig utukt*”, taler for at det her kreves en viss regelmessighet for at handlingen skal anses som prostitusjon. Høyesterett har også uttalt at ”... << Erverv >> og << ervervsmessig >> betyr inntektsgivende arbeid, uten at det stilles noe krav til arbeidets omfang ...”⁴⁹ Kravet er at det må ytes vederlag for de seksuelle handlingene for at det skal anses som prostitusjon, det er intet krav om regelmessighet.⁵⁰

2.3.1 Seksuell omgang

Seksuell omgang var tidligere i strl. § 206 annet ledd annet punktum definert som ”utuktig omgang” og skal i dag forstås på samme måte.⁵¹ Utuktig omgang omfatter mer enn bare samleie, det omfatter også samleielignende forhold. Høyesterett har i Rt.1988 s.1207 slått fast hva som menes med samleie i strafferettslig forstand:”... når det mannlige kjønnslem helt eller delvis føres inn i den indre del av kvinnens kjønnsorgan ...”.⁵² Det følger av dommen at denne forståelsen er så festnet i teori og rettspraksis, at domstolen ikke kan bygge på en annen definisjon. En direkte tolkning av dette viser at på det tidspunktet denne definisjonen ble slått fast, var det kun tale om heterofilt samleie, mellom forskjellige kjønn. Etter strl. § 206 omfattes både vaginalt og analt samleie av uttrykket ”samleie”. Her likestilles innføring av penis i munn, og innføring av gjenstand i skjede eller endetarmsåpning, og dette taler for at loven nå også regulerer homofilt samleie, mellom samme kjønn. På denne bakgrunn må bestemmelsen i dag anses kjønnsnøytral.

Begrepet utuktig omgang omfatter videre blant annet: samleiebevegelser med nakent kjønnsorgan mellom en annens lår, mot mage eller rygg, og det å føre fingre inn i skjede

⁴⁹ Rt.2004 s.331 premiss 35

⁵⁰ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1.1 s.117

⁵¹ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1 s.117

⁵² Rt.1988 s.1207 dommen s.1209

eller endetarmsåpning. Masturbasjon av en annen, suging og slikking av kjønnsorganer omfattes også.⁵³ Det må trekkes en nedre grense fra hva som omfattes av seksuell omgang, til det som omfattes av seksuell handling.

2.3.2 Seksuell handling

Seksuell handling var før lovendringen ved lov av 11. august 2000 nr.76, definert som ”utuktig handling”. Innholdet i begrepene er det samme. Seksuell handling omfatter blant annet beføling av kjønnsorganer eller bryster. Dette leder fort over i et grensetilfelle, fordi masturbasjon anses som seksuell omgang. Intensiteten av bevegelsene ved befølingen er avgjørende i vurderingen av om det foreligger seksuell omgang eller handling. Mer intense bevegelser vil gjøre at man er over i et tilfelle av seksuell omgang.⁵⁴

2.3.3 Mot vederlag

Det er et vilkår for at det skal foreligge prostitusjon at den seksuelle omgangen, eller handlingen, ytes mot vederlag. Med ”vederlag” menes en betaling for tjenesten som mottas. Verken loven eller forarbeidene oppstiller noe krav til vederlagets form. Betalingen kan altså bestå i alt fra penger og naturalia, til narkotika, og tjenester mv.⁵⁵

2.4 Alder

Strl. § 202 oppstiller ingen regel i forhold til alderen på den prostituerte. Hallikvirksomhet vil dermed være straffbart uavhengig av hvor gammel den prostituerte selv er. Den seksuelle lavalder i Norge er 16 år, dette følger av strl. § 196, som straffer den som har seksuell omgang med barn under 16 år. Dette må i utgangspunktet bety at man har avgjørelsesmyndighet over seg selv i forhold til seksuelle forhold, så lenge man har fylt 16 år.

⁵³ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 3.1.2 s.19

⁵⁴ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 3.1.2 s.19

⁵⁵ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1 s.117

Menneskehandelsparagrafen straffer den som utnytter eller forleder en person under 18 år til prostitusjon, uavhengig av om tvangs- og misbruksmidler har vært anvendt. Spørsmålet er således om den som driver hallikvirksomhet der den prostituerte er under 18 år, straffes for overtredelse av strl. § 202 eller strl. § 224? På dette punkt er rettstilstanden uklar.

2.5 Medvirkning

Medvirkning til å fremme prostitusjon var i den tidligere strl. § 206 direkte regulert i bestemmelsen. På bakgrunn av et ønske om forenkling av alle straffebudene i kapittel 19, ble medvirkning ikke direkte tatt med i den nye bestemmelsen i strl. § 202. I stedet ble det vedtatt en generell medvirkningsbestemmelse i nåværende strl. § 205. Denne endringen medførte ingen realitetsendring, da de tidligere straffebudene allerede rammet medvirkning, men gjorde at straffebudene ble mer oversiktlige. Det følger av strl. § 205 at alle straffebudene i kapittel 19 også rammer den som medvirker til handlingene. Medvirkning til overtredelse av strl. § 202 straffes derfor etter strl. § 205.⁵⁶ Etter ordlyden i strl. § 205 ”.. *rammer også den som medvirker til handlingen.*”, straffes medvirkeren under samme strafferamme som hovedmannen etter strl. § 202. Den som medvirker til å fremme andres prostitusjon, medvirker til utleie av lokaler som blir brukt til prostitusjon, eller annonsering av kjøp og salg av seksuelle tjenester, og har forsett om handlingen vedkommende foretar seg, straffes for medvirkning til overtredelse av strl. § 202, jf. § 205. I forhold til utleie av lokaler er det tilstrekkelig for å straffes etter bestemmelsen at medvirkeren har utvist grov uaktsomhet.⁵⁷ I ”Sentrum Pensjonat” saken ble kjæresten til en av innehaverne av pensjonatet i lagmannsretten dømt for overtredelse av strl. § 202 første ledd litra b jf. § 205.⁵⁸ Hun hjalp til med resepsjonsarbeid på pensjonatet, registrerte nye gjester, delte ut nøkkelkort, tok i mot betaling og rengjorde rommene. Hun ble dømt for medvirkning til utleie av rom til prostitusjon, som følge av at hun bisto sin kjæreste, da han var nattevakt på pensjonatet. Hun hadde liten påvirkning på den overordnede driften av pensjonatet. Dog satt hun

⁵⁶ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 16.1 s.117

⁵⁷ Se oppgavens punkt 2.7

⁵⁸ LB-2006-6456

mye i resepsjonen om natten, og hun inngikk et ikke ubetydelig antall avtaler om leie av rom, selv om hun visste om at formålet var prostitusjon. Lagmannsretten ønsket at hun skulle få en følbar straff, og saken ble ikke anket til Høyesterett. Dommen illustrerer at det ikke er noe krav for å dømmes for hallikvirksomhet, at man direkte har gått inn for å tjene på andres prostitusjon. For å unngå å bli straffet for medvirkning til utleie av lokaler til prostitusjon, måtte kvinnen ha foretatt seg noe aktivt. Hun skulle ikke leid ut flere rom til prostituerte, når hun visste hva formålet med leien var.

2.6 Forsøk

Etter strl. § 49 er forsøk på forsettlig forbrytelse straffbart. Det å forsøke å fremme andres prostitusjon etter strl. § 202, er dermed straffbart etter strl. § 49.

Dersom hovedmannen har trådt inn i forsøksstadiet, vil medvirkning til forsøket også være straffbart etter strl. § 202 jf. § 205 jf. § 49. Det avgjørende er om hovedmannen har gått fra det straffrie forberedelsesstadiet til straffbart forsøk. For at det skal foreligge et straffbart forsøk er det et vilkår at handlingen ”... *tilsigtedes paabegyndt*”. Et eksempel kan være en bakmann som har fått i oppdrag å transportere de prostituerte fra deres oppholdssted, til stedet der prostitusjonen skal foregå. Sett at vedkommende har begynt å kjøre med de prostituerte i bilen, men på veien blir han stoppet av politiet. Den straffbare handlingen som her er å ”fremme andres prostitusjon” etter strl. § 202 første ledd litra a, anses påbegynt, men ikke fullbyrdet. Dermed vil det her foreligge et straffbart forsøk. For at bakmannen skal kunne straffes, må han i tillegg ha hatt fullbyrdsforsett. Det stilles ikke krav til at gjerningspersonen må ha hatt en bestemt hensikt, det er tilstrekkelig at man har utvist forsett.⁵⁹ Vedkommende må ha hatt forsett om at han forsøkte å fremme andres prostitusjon. Det er først når hovedmannen har trådt inn i et forsøksansvar, at det kan bli tale om at en medvirker kan straffes for medvirkning til forsøk. Der dette foreligger, stilles det samme skyldkrav til medvirkeren. Vedkommende må ha hatt forsett om at han medvirket til å

⁵⁹ Eskeland (2006) s.211-212

fremme andres prostitusjon. Etter strl. § 51 skal forsøk straffes mildere enn den fullbyrdede forbrytelsen.⁶⁰

Etter ordlyden i strl. § 49 jf. § 40 er det i utgangspunktet kun ved forsettlige forbrytelser at man kan straffes for forsøk. Det følger av strl. § 40 at forsøk på uaktsomme handlinger kan være straffbart, dersom det er særskilt nevnt. Etter strl. § 202 første ledd litra b kan man straffes for å leie ut lokaler til prostitusjon, ikke bare der man har gjort det forsettlig, men også i tilfelle der man har utvist grov uaktsomhet i så måte. Dette dreier seg om fullbyrdet handling. Etter dette er et forsøk på å leie ut lokaler til prostitusjon kun straffbart der gjerningspersonen har utvist forsett. I de tilfeller det dreier seg om grov uaktsomhet, kan man bare straffes for fullbyrdet handling, det finnes ikke hjemmel til å straffe forsøk.

2.7 Skyldkrav

For at man skal kunne straffes etter straffeloven er det et krav om at man må ha utvist skyld. Hovedregelen finner vi i strl. § 40 som tilsier at utgangspunktet er at man må ha handlet med forsett for å kunne straffes. Unntaket er dersom det direkte er bestemt eller utvetydig forutsatt at uaktsomme handlinger er straffbare. Strl. § 202 litra a gir ingen unntak fra hovedregelen om at skyldkravet er forsett. Gjerningspersonen må med sikker eller overveiende sannsynlighet ha visst at han fremmet andres prostitusjon ved å foreta seg de handlingene han gjorde, eller ved unnlatelsen. Forsettskravet gjelder her både for hovedmannen, og medvirkeren ved fullbyrdet forbrytelse og forsøk.

Det er altså et krav om at gjerningspersonen har visst at han har bidratt til prostitusjonen, og likevel valgt å foreta handlingen. I de tilfeller der det dreier seg om å fremme flere andre personers prostitusjon, er det et spørsmål om det er et vilkår for straff at gjerningsmannen visste hvem av kvinnene som prostituerte seg. I Rt.2004 s.331 besvarte Høyesterett dette spørsmålet benektende. Det er ikke et vilkår for straff at gjerningsmannen har visst hvem

⁶⁰ Se oppgavens punkt 2.8

av kvinnene som har prostituert seg. Det er tilstrekkelig at vedkommende har hatt forsett om at han fremmer prostitusjon generelt, og det er dermed ikke straffriende at han ikke visste hvem.

Ved utleie av lokaler til prostitusjon er skyldkravet forsett eller grov uaktsomhet, jf. strl. § 202 første ledd litra b. Utleier straffes dersom han forsto at lokalene skulle brukes til prostitusjon, som er forsettskravet. Det må her vurderes om utleier vet, eller anser det som overveidende sannsynlig at lokalene brukes til prostitusjon. I mange tilfeller kan det være vanskelig å bevise nettopp dette, og det har tidligere gjort at bestemmelsen har vært lite brukt. For å effektivisere bestemmelsen er det etter lovendringen i 1995 tilstrekkelig at utleier har utvist grov uaktsomhet for å kunne straffes.⁶¹ For at bestemmelsen ikke skulle gjøres for streng er skyldkravet satt til grov uaktsomhet, slik at simpel uaktsomhet ikke rammes. Dette er gjort for at utleier skal slippe å måtte grundig undersøke hva slags virksomhet som drives i vedkommendes lokaler, noe som igjen vil vanskeliggjøre utleie.⁶² Bestemmelsen vil ramme flere tilfeller, fordi det ikke stilles et så strengt skyldkrav som forsett. I vurderingen av hva som ligger i ”grov uaktsomhet” kan man søke veiledning i straffeloven av 2005 § 23 annet ledd der uaktsomheten er ansett som grov dersom handlingen er ”svært klanderverdig” og det er grunnlag for ”sterk bebreidelse”. Høyesterett bekrefter dette og har uttalt at for at kravet til grov uaktsomhet skal være oppfylt må det ”... foreligge en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet ...”.⁶³ Den som har handlet grovt uaktsomt, har handlet i strid med kravet til forsvarlig opptreden i en situasjon, og vedkommende må kunne bebreides for dette. Det vil foreligge grov uaktsomhet der utleier har opptrådt uforsvarlig i forhold til det en alminnelig fornuftig person ville gjort i tilsvarende situasjon.

⁶¹ Ot.prp.nr.4 (1994-1995) punkt 3.2 s.8, Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 10.4.1 s.87

⁶² Ot.prp.nr.4 (1994-1995) punkt 3.2 s.8

⁶³ Rt.1970 s.1235 dommen s.1238, Andenæs (1989) s.223

For å kunne straffes for overtredelse av strl. § 202 annet ledd om annonsering av prostitusjon, må man ha hatt forsett om at man tilbyr, formidler, eller etterspør kjøp eller salg av seksuelle tjenester. Det er ikke her adgang til å straffe den som uaktsomt annonserer.

2.8 Strafferamme

Strafferammen for overtredelse av strl. § 202 første ledd litra a og b, er bøter eller fengsel inntil 5 år. Dette er en videreføring av strafferammen som fulgte av tidligere strl. § 206.

Strl. § 202 er videreført i Straffeloven av 2005 § 315 der strafferammen er øket fra 5 år i nåværende bestemmelse, til 6 år. Dette er en teknisk endring, som ikke skal endre straffenivået, men er foretatt som følge av en reduksjon i antall strafferammer i Straffeloven av 2005.⁶⁴

Hallikvirksomhet er et alvorlig straffbart forhold, og som regel vil det være nødvendig med en straffereaksjon bestående av ubetinget fengsel. I vurderingen legger man vekt på omfanget av virksomheten og graden av profesjonalitet. I særlige tilfelle gis det betinget straff, der legges det blant annet vekt på hvilken rolle gjerningspersonen har spilt i forhold til prostitusjonen, om den prostituerte har vært den svake og utnyttende, og hensynet til ikke å skade gjerningspersonens senere gunstige utvikling.⁶⁵ Dreier det seg om en mer passiv og underordnet rolle, vil det kunne tale for betinget straff. Bot er et selvstendig straffalternativ til fengsel ved overtredelse av strl. § 202, fordi de straffbare handlingene som rammes av bestemmelsen kan ha svært ulik straffbarhet. De mindre grove handlingene kan da rammes med bot, mot de grovere handlinger som rammes med fengsel.

Ettersom skyldkravet for å kunne straffes for overtredelse av bestemmelsen er endret fra kun de forsettelige tilfeller, til nå å være tilstrekkelig med grov uaktsomhet, taler dette også for at kun fengselsstraff ikke ville vært en adekvat reaksjon i de rene tilfeller av grov

⁶⁴ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) punkt 7.23.1.3 s.269

⁶⁵ Rt.1984 s.1095 dommen s.1095

uaktsomhet. Dette medfører også en prosessuell forenkling som gjør bestemmelsen enklere å anvende.

Tidligere var strafferammen for annonsering av prostitusjon fengsel i 3 måneder, i gjentakelsestilfelle kunne strafferammen heves til 6 måneder. Strafferammen i gjeldende strl. § 202 annet ledd ble endret til 6 måneder ved lov 11. august 2000 nr.76. Bøter er satt inn som et alternativ til fengsel, dels fordi et brudd på regelen vil gi gjerningsmannen en økonomisk gevinst. En annen årsak er at det kan oppstå tilfeller som rammes av denne bestemmelsen, men som fremstår som forholdsvis uskyldig. I slike tilfeller vil det kunne være urimelig med fengsel, dermed bør forelegg være et straffalternativ.⁶⁶

I de tilfeller der flere samarbeider i en prostitusjonsvirksomhet, typisk at en har ansvar for utleie av lokaler til prostitusjonen, en annen har ansvar for å organisere prostitusjonen, og en tredje person har ansvar for transport av de prostituerte, vil det foreligge en utvidet strafferamme. Denne virksomheten foregår som ledd i en organisert kriminell gruppe, og etter strl. § 60 a kan maksimumsstraffen i straffebudet skjerpes til det dobbelte. Begrunnelsen for dette at slike grupper ofte driver med ulike typer alvorlig kriminalitet, det kan eksempelvis være at de i tillegg til hallikvirksomhet, driver narkotikavirksomhet, og ønsket er å bekjempe slik organisert kriminalitet. Strl. § 60 a gir en adgang, men ingen plikt til å heve strafferammen som følge av at handlingen er utøvet som ledd i organisert kriminell gruppe.⁶⁷ Dette gir domstolene en mulighet til å utmåle en straff som er rimelig og rettfærdig i det enkelte konkrete tilfellet. Likevel settes det en begrensning i strafferammen til at den ikke kan utvides med mer enn inntil 5 år i fengsel.

Hva som skal til for at noe skal anses som en ”organisert kriminell gruppe” følger av strl. § 60 a annet ledd. Kravet er at det må dreie seg om en gruppe på minimum tre personer som har som hovedformål, eller at en vesentlig del av virksomheten består i å begå handlinger

⁶⁶ Ot.prp.nr.4 (1994-1995) punkt 3.2 s.8

⁶⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.93

som kan straffes med minst 3 år i fengsel. I ”organisert gruppe” ligger det et krav om at gruppen må ha en viss struktur og varighet. Det vil også være av betydning om det er opprettet en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur i gruppen, om det er avtalt arbeidsoppgaver, og om virksomheten har internasjonale forgreninger.⁶⁸ I tillegg til at de driver med alvorlig kriminalitet, kan det være vanskelig å oppdage slike organiserte kriminelle grupper og dette tilsier derfor at de bør straffes hardt, når de først oppdages. For at straffen skal kunne skjerpes etter strl. § 60 a, må gjerningspersonen ha hatt forsett om at handlingen er utøvet som ledd i en organisert kriminell gruppe. Når maksimumsstraffen i strl. § 202 første ledd er 5 års fengsel, vil slik virksomhet utført som ledd i kriminell gruppe kunne straffes med inntil 10 års fengsel.

I Rt.2006 s.669 ”Operasjon Kjellerpiker” hadde gjerningsmannen deltatt i en omfattende virksomhet der utenlandske kvinner drev frivillig prostitusjon i Norge. Han ble dømt til 4 år og 6 måneders fengsel av Høyesterett. Ved straffeutmålingen la Høyesterett stor vekt på strl. § 60 a, da det dreide seg om prostitusjonsvirksomhet drevet av en organisert kriminell gruppe. Virksomhetens hovedformål var å fremme andres prostitusjon. Ved straffeutmålingen der det foreligger en organisert kriminell virksomhet, må straffen som settes være rimelig og rettferdig. Om straffen skal skjerpes for den enkelte gjerningsperson i forhold til det overtrådte straffebud, må bero på en vurdering av hvilken rolle den tiltalte har hatt i virksomheten, og hvilket omfang den kriminelle virksomheten har. Man ønsker å ramme bakmennene hardt.⁶⁹ I den foreliggende sak foregikk virksomheten over lang tid også internasjonalt, den var godt organisert, og hadde en klar arbeidsfordeling. Tiltalte i saken hadde en sentral rolle i den kriminelle virksomheten, både som organisator, styrer og planlegger, noe som ble vektlagt ved straffeutmålingen.

Hallikvirksomhet er som hovedregel profittbasert, det vil si at handlingen typisk er økonomisk motivert. I slike tilfelle vil det være aktuelt med inndragning av den fortjeneste den

⁶⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.96

⁶⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.93

straffbare handlingen har medført, i tillegg til den straff som følger av det overtrådte straffebudet. Strl. § 34 oppstiller en regel om inndragning av utbytte fra straffbar handling. Det tradisjonelle utbyttet fra en hallikvirksomhet, er vederlaget gjerningsmannen opptjener som følge av andres prostitusjon. Det typiske er her penger. Disse pengene inndras etter strl. § 34 nettopp som følge av at de stammer fra en straffbar handling. Selv om gjerningspersonen ikke kan straffes for overtredelse av strl. § 202 fordi vedkommende ikke har utvist tilstrekkelig skyld, kan det foretas inndragning av utbyttet, dersom det stammer fra straffbar handling. Det følger av strl. § 34 første ledd tredje punktum. Dette var tilfelle i Rt.2011 s.868 der en mann var tiltalt for overtredelse av strl. § 202 første ledd litra b, men han kunne ikke straffes for overtredelse av straffebudet som følge av manglende skyld. Likevel ble utbyttet inndratt etter strl. § 34, fordi det ble ansett å stamme fra straffbar handling. Utbyttet var her leiebetalning som utleier fikk inn, der lokalene ble brukt til prostitusjon. Begrunnelsen for at det er nødvendig med en inndragningsregel uavhengig av skyld, er at ingen skal tjene på å begå straffbare handlinger, dermed skal man heller ikke få beholde vinning som stammer fra forbrytelser.⁷⁰

Når Høyesterett skal vurdere straffeutmålingen i en sak om overtredelse av strl. § 202, vektlegges en rekke momenter. Høyesterett har uttalt at man av allmennpreventive grunner må reagere strengt ved straffeutmålingen ved overtredelse av strl. § 202.⁷¹ Man ønsker at straffen skal virke avskrekkende, for å unngå flere tilfeller av hallikvirksomhet. Prostitusjon er nedverdiggende og personlighetsskadende, og dette må vektlegges ved straffeutmålingen.⁷² Utover straffeøkning som følge av virksomhet utøvet som ledd i organisert kriminell gruppe, må det ved straffeutmålingen legges vekt på hvilket omfang virksomheten består i, og hvilken varighet den har hatt. Det er også av betydning om virksomheten har gitt stor fortjeneste. Det er behov for streng straff der en person i stor skala fremmer andres

⁷⁰ Ot.prp.nr.8 (1998-1999) punkt 3.2 s.12

⁷¹ Rt.2006 s.669 premiss 14

⁷² Rt.2006 s.1685 premiss 16

prostitusjon eller leier ut lokaler til prostitusjonsvirksomhet.⁷³ Gjerningsmannens egen aktivitet i virksomheten er av betydning for straffeutmålingen.

Der det foreligger tilfelle av straffbart forsøk etter strl. § 49, og gjerningsmannen har utvist det nødvendige forsett, følger det av strl. § 51 at slikt forsøk skal straffes mildere enn fullbyrdet forbrytelse. Denne bestemmelsen har i praksis liten praktisk betydning, fordi det er tilstrekkelig at straffen for forsøket ligger rett under ordinær maksimumsstraff etter straffebudet.⁷⁴ I utgangspunktet er det altså tilstrekkelig for å oppfylle strl. § 51, at den som straffes for forsøk på å fremme andres prostitusjon etter strl. § 202 første ledd litra a, får fengsel i 4 år og 11 måneder, når den øvre strafferammen for fullbyrdet forbrytelse er 5 år.

⁷³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.5 s.67

⁷⁴ Eskeland (2006) s.409

3 Menneskehandel strl. § 224

3.1 Forhistorie og endringer

Menneskehandel innebærer grove brudd på menneskerettighetene og de grunnleggende frihetene et menneske har. Det er et stort og økende problem, mye som følge av de åpne grensene mellom land gjennom EØS-avtalen, og de store økonomiske og sosiale forskjellene det er mellom nærliggende land.⁷⁵ Utnyttelsen av menneskene medfører enorme krenkelser for det individet som blir offer for den illegale virksomheten. Handel med mennesker medfører især brudd på forbudet mot slaveri og tvangsarbeid i Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 4, og retten til frihet og sikkerhet i artikkel 5. Dette er noe av bakgrunnen for at FN 15. november 2000, vedtok ”De forente nasjoners konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet”. Denne konvensjonen skal bekjempe menneskehandel og menneskesmugling, sammen med en tilleggsprotokoll ved navn Palermo-protokollen. Protokollen skal tolkes sammen med konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, og skal først og fremst ”forebygge og bekjempe handel med mennesker, særlig kvinner og barn,” jf. protokollens artikkel 1.1 og artikkel 2 litra a. Norge undertegnet både konvensjonen og protokollen 13. desember 2000.⁷⁶

Palermo-protokollen definerer menneskehandel i protokollens artikkel 3.1.a som ”... *rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer, ved hjelp av trusler om bruk av vold, eller andre former for tvang, av bortføring, av bedrageri, av forledelse, av misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller av å gi eller motta betaling eller fordeleler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen person, med sikte på utnytting...*”. Norge hadde ikke noe eget straffebud som rammet menneskehandel før 2003, men flere andre straffebud i straffeloven og andre lover kunne anvendes for å ramme handel av mennesker. Blant annet ble strl. §§ 228, 229, 231 brukt i forhold til

⁷⁵ Rt.2006 s.111 premiss 45

⁷⁶ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) punkt 5.4 s.138

legemskrenkelse, strl. § 222 ble brukt i forhold til tvang, strl. § 223 ble brukt for å straffe frihetsberøvelsen, strl. § 227 ble brukt for å straffe trusler, og kapittel 19 for å straffe seksuallovbruddet.⁷⁷ Palermo-protokollen artikkel 5 stiller krav til at hver av statspartene vedtar nasjonale lover, som er nødvendige for å ramme menneskehandel. Som følge av dette var det et behov for et eget straffebud mot menneskehandel, for at Norge skulle oppfylle alle sine forpliktelser etter Palermo-protokollen.

Det opprinnelige straffebudet i strl § 224 inneholdt en straffebestemmelse for grov frihetsberøvelse i visse tilfeller, blant annet hvit slavehandel, og påtvunget leiesoldattjeneste. Dette straffebudet ble endret slik at menneskehandelsparagrafen ble vedtatt i strl. § 224 ved lov 4. juli 2003 nr.78, og satt i kraft samme dag. Et eget straffebud medførte et mer oversiktlig lovverk, som er lettere å praktisere, ved at man har et straffebud å forholde seg til, som igjen effektiviserer kampen mot menneskehandel.

Straffebudet i strl. § 224 får anvendelse på handlinger begått i Norge, av både norsk statsborger eller av en i Norge hjemmehørende person, og utlending etter strl. § 12 nr.1. Som følge av at menneskehandel er et grenseoverskridende, og dermed internasjonalt problem, får straffebudet etter strl. § 12 nr.3 og nr.4, også anvendelse på handlinger begått i utlandet av både norsk statsborger eller av en i Norge hjemmehørende person, og utlending. Straffebudet er plassert i straffelovens kapittel 21 om ”forbrydelser mod den personlige frihed”, og dette er fordi menneskehandel gjennom tvangsmidler og utnyttelse medfører en grov frihetsberøvelse for offeret.

Menneskehandelsbestemmelsen i strl. § 224 går lenger enn det som kreves av Palermo-protokollen. Protokollen rammer kun bakmennene i menneskehandelen, de som bistår til utnyttelsen, mens strl. § 224 også straffer den som står for selve utnyttelsen av den enkelte person. Typisk den som direkte utnytter en annen person til prostitusjon.⁷⁸ Den nasjonale

⁷⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.4.1 s.57

⁷⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.1 s.62

lovgivningen går også lenger enn hva som kreves av protokollen på et annet punkt. Det er straffebudets rekkevidde. Etter Palermo-protokollen artikkel 4 om virkeområde, omfattes bare grenseoverskridende handlinger av protokollen, mens norsk lovgivning i strl. § 224 også rammer menneskehandel som skjer på nasjonalt nivå.⁷⁹

Menneskehandelsbestemmelsen er videreført med visse endringer i straffeloven av 2005 i § 257. Hovedforskjellen på straffebudene om menneskehandel i straffeloven av 2005 og straffebudet i straffeloven av 1902, er at førstnevnte lov skiller simpel menneskehandel og grov menneskehandel inn i to ulike bestemmelser, herunder § 257 og § 258. Någjeldende straffelov av 1902 straffer både simpel og grov menneskehandel i samme bestemmelse. Medvirkning til menneskehandel straffes i en generell medvirkningsbestemmelse i straffeloven av 2005 § 15, mens i någjeldende straffebud rammes medvirkning direkte av annet ledd. Ettersom denne lovens kapittel 24 og 26 ikke er trådt i kraft i skrivende stund, vil straffeloven av 1902 bli avgjørende for den videre drøftelse av oppgaven.

I vurderingen av hva som anses som menneskehandel, må det trekkes grenser mot menneskesmugling. Med menneskesmugling menes at noen illegalt hjelper andre å komme over en landegrense. Menneskehandel er en forbrytelse mot den personlige frihet og rammes av strl. § 224, mens menneskesmugling er en forbrytelse mot utlendingsloven av 15.mai 2008 nr.35, som blant annet regulerer og kontrollerer inn- og utreise til riket. Ettersom menneskesmugling som sådan ikke rammes av menneskehandelsforbudet, avgrenses det mot dette i det følgende.⁸⁰

I det følgende vil det foretas en drøftelse av menneskehandel med prostitusjons- eller andre seksuelle formål. Strl. § 224 første ledd litra, a rammer den som utnytter andre mennesker til prostitusjon eller andre seksuelle formål, og den som forleder noen til å la seg bruke til

⁷⁹ Rt.2011 s.1127 premiss 18

⁸⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.1 s.55

slike formål. I den grad de handlinger som nevnt i strl. § 202 er utøvet ved tvangsmidler som nevnt i strl. § 224 første ledd, vil de kunne være straffbare etter denne bestemmelsen.

3.2 Første ledd:

For at man skal kunne straffes for overtredelse av strl. § 224 første ledd, er det et krav om at det må foreligge bruk av tvangs- eller misbruksmetoder. Det følger av ordlyden ”... ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter...” at straffebudet ikke tar sikte på å ramme de frivillige situasjoner. Disse tvangs- og misbruksmetodene vil i det følgende bli omtalt som ”tvangsmidler”.

Strl. § 224 rammer mer enn bare prostitusjon, men det aktuelle i denne drøftelsen er bestemmelsens første ledd litra a ”prostitusjon eller andre seksuelle formål”. Dette straffebudet får anvendelse der den prostituerte tvangsmessig, ved misbruk av sårbar situasjon, eller på annen utilbørlig måte utnyttes eller forledes til prostitusjon. Ettersom kjernen i straffebudet er å ramme nettopp den som utnytter eller forleder en annen person til prostitusjon eller andre seksuelle tjenester, vil det være hensiktsmessig og først gi en vurdering av hva som ligger i ”utnytter”, og deretter ”forleder”.

3.2.1 Utnytter

Å utnytte trenger ikke være en handling med negativt formål. Det kan være at man utnytter de muligheter man har, fordi man har muligheten til å dra nytte av et gode. Det er ut i fra ordlyden i strl. § 224 første ledd, sett i sammenheng med de handlinger bestemmelsen rammer, klart at det ikke er den positive utnyttelsen man ønsker å ramme med bestemmelsen. Ut i fra ordlyden av ”*utnytter en person til prostitusjon*”, ønsker straffebudet å ramme det rene misbruket av en annen person. ”Utnytter” i denne sammenhengen er at noen misbruker en annen person for å oppnå noe selv. Formålet med å utnytte en annen person til prostitusjon eller andre seksuelle formål, er selv å oppnå en fordel, gjerne en økonomisk

fordel i form av penger. Dersom noen blir utnyttet, har personen reelt sett ikke samtykket til de handlinger som vedkommende blir utsatt for.⁸¹

Etter ordlyden i strl. § 224 første ledd ”utnytter”, kan det bli spørsmål om dette er ment å ramme alle som utnytter en person til prostitusjon, eller andre seksuelle formål. Både den som tilbyr de seksuelle tjenestene fra offeret for menneskehandelen, og den som mottar/kjøper tjenestene må kunne anses for å være en som ”utnytter en person til prostitusjon eller andre seksuelle formål”. I Rt.2011 s.1127 var det spørsmål om ”utnytter” i strl. § 224 også skal ramme den som er mottaker av enkeltstående tjenester av seksuell karakter fra et offer for menneskehandel, eller om bestemmelsen bare rammer tilbydersiden i menneskehandelen. Høyesterett kom til at den som mottar tjenestene ikke rammes av straffebudet i strl. § 224. Dette begrunnes med at hensikten med utnyttelsen som rammes av strl. § 224 er at gjerningsmannen ønsker å oppnå en fordel selv. Typisk, men ikke nødvendigvis, en direkte eller indirekte økonomisk fordel.⁸² Den som utnytter offeret for menneskehandel til egne seksuelle tjenester, vil ikke oppnå noen slik økonomisk fordel, og skal dermed ikke rammes av ”utnytte” i strl. § 224.⁸³ Kjøperen av de seksuelle tjenestene, vil kunne rammes av andre straffebud avhengig av hvilken handling vedkommende har foretatt seg, og hvem han har mottatt tjenesten fra. Det vanligste i et slikt tilfelle er at man står overfor tilfelle av kjøp av seksuelle tjenester, som rammes av forbudene i strl. § 202 a og strl. § 203.

3.2.2 Forleder

I Palermo–protokollen artikkel 3 litra a er handlingsalternativet ”forledelse” nevnt som et av tvangsmidlene i bestemmelsen. Den norske lovbestemmelsen i strl. § 224 har satt opp å forlede noen til å la seg bruke, som et eget straffalternativ. Begrunnelsen for dette er et ønske om å kunne straffe den som ikke kan gjøres ansvarlig for utnyttelsen, men som har deltatt i forledelsen. Man ønsker her å ramme den som lurer noen til å la seg bruke, og

⁸¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.1 s.61

⁸² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97

⁸³ Rt.2011 s.1127 premiss 28

dermed blir offer for menneskehandelen. Det kan typisk være den som setter inn en falsk stillingsannonse for å forlede noen, men ellers ikke er ansvarlig for selve utnyttelsen. Det at noen *”forleder”* en annen person betyr at vedkommende lurer eller overtaler en annen person til å foreta en handling han eller hun vanligvis ikke ville gjort. Forledelsesalternativet er knyttet til ”å la seg bruke” til prostitusjon eller andre seksuelle formål.⁸⁴ Dermed vil forledelsen kun være straffbar der den går ut på at fornærmede skal la seg bruke til slike formål. Vilkåret vil være oppfylt der man er utsatt for direkte psykisk påvirkning, og overtalelse til å begynne eller fortsette, å la seg bruke til prostitusjon.

Det er ikke bare utnyttelsen, men også forledelsen til å la seg bruke til prostitusjonsformål, må ha skjedd ved bruk av de tvangsmidler som er nevnt i første ledd.⁸⁵ Likevel har Høyesterett uttalt at vold, trusler, og misbruk av sårbar situasjon ikke kan være midler for forledelsen.⁸⁶ Det relevante alternativet er ”annen utilbørlig atferd”. Begrunnelsen for dette er at man ikke kan sies å ha overtalt noen til å la seg bruke til prostitusjon, ved å benytte tvangs- eller misbruksmetoder. Dette vil rammes av utnyttelsesalternativet. Overtalelsen går i at det i utgangspunktet fra offerets side er frivillig, før vedkommende får vite hva det egentlig går ut. Slik frivillighet kan ikke sies å foreligge når det dreier seg om vold, trusler, og misbruk av sårbar situasjon.

Forledelsen kan gli over i en utnyttelse. Et eksempel på dette er der en kvinne, gjennom en falsk ekteskapsannonse, blir lurt til å komme til Norge i håp om en bedre fremtid, med en god ektemann. Når hun ankommer Norge blir hun plassert på et bordell. Her blir offeret forledet til å komme til Norge i håp om en bedre fremtid. I stedet viser det seg at hensikten med forledelsen var å utnytte vedkommende til prostitusjon. Når offeret kommer til Norge har vedkommende verken bolig eller penger til å reise tilbake til hjemlandet, dermed blir prostitusjon nødvendig for å overleve. På denne måten går forledelsen over i en utnyttelse

⁸⁴ Rt.2009 s.911 premiss 12

⁸⁵ Ot.prp.nr.62 punkt 13.1 s.97, Rt.2009 s.911 premiss 17

⁸⁶ Rt.2009 s.911 premiss 26

ved at offeret utnyttes til prostitusjon i stedet.⁸⁷ Et annet eksempel på dette var i Rt.2009 s.911 der gjerningsmannen forledet en kvinne til å komme til Norge fra Brasil. Etter kontakt over Internett ga gjerningsmannen uttrykk for at han ønsket et seriøst forhold til kvinnen. Han betalte flyreise og koffert for henne. Kort tid senere giftet de seg i Norge, men rett før dette begynte kvinnen å selge seksuelle tjenester, organisert av gjerningsmannen. Han forledet her kvinnen til å la seg bruke til prostitusjon ved at hans siktemål aldri var et seriøst forhold med kvinnen, men en utnyttelse ved prostitusjonsvirksomhet.

I tilfeller der gjerningsmannen oppnår en fordel av forledelsen, vil handlingen falle inn under ”utnytter” i første handlingsalternativ, nettopp fordi formålet med å utnytte noen er å oppnå en fordel på fornærmedes bekostning.⁸⁸

Noe av begrunnelsen for at tvangsmidlene eksplisitt er nevnt i strl. § 224 første ledd, er for at begrepet ”utnytter” ikke skulle bli så vidt at det omfattet selve kjøpet av de seksuelle tjenestene.⁸⁹ Kjøp av seksuelle tjenester er i dag rammet av andre straffebud i strl. § 202 a og strl. § 203. Dermed er formålet med reguleringen av tvangsmidlene i Strl. § 224, å avgrense mot andre handlinger, utover de handlinger man har ønsket å ramme.

3.2.3 Vold

Den som ved vold tvinger noen til å la seg utnytte til prostitusjon eller andre seksuelle formål, rammes av strl. § 224 første ledd litra a. Med ”vold” menes en fysisk handling som slag, spark, biting, dytting, eller lugging mm. Det følger av forarbeidene til strl. § 224 at ”vold” i dette straffebudet skal forstås på samme måte som vold i strl. § 228.⁹⁰ Strl. § 228 straffer den som påfører en annen legemsfornærmelse ved vold. Det må foretas en totalvurdering for å finne ut hva som menes med vold. I vurderingen må det tas hensyn til

⁸⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.1 s.61

⁸⁸ Andenæs (2009) s.181

⁸⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.3 s.64

⁹⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97

handlingens krenkende karakter, graden av vold, og omstendighetene for øvrig på handlingstidspunktet. Handlingen kan like fullt anses som "vold" etter strl. § 228, selv om den ikke medfører smerte, eller etterlater merker. Det er heller ikke noe krav om at gjerningsmannen er i fysisk kontakt med offeret for at handlingen skal anses som vold. Et eksempel på dette er at å kaste stein på en annen, omfattes av voldsbegrepet i strl. § 228.⁹¹ Den som slår noen for å få vedkommende til å la seg utnytte til prostitusjon, vil dermed rammes av strl. § 224 første ledd litra a.

3.2.4 Trusler

Den andre formen for tvangshandling som rammes av strl. § 224 første ledd er trusler. Med "*trusler*" menes en aggressiv handling som går ut på å tvinge, eller skremme en annen til å foreta seg noe vedkommende ellers aldri ville foretatt seg. En trussel består gjerne i at dersom den truede ikke adlyder, vil det medføre represalier. Trusselen kan være verbal, men den kan også være en fysisk handling. Et eksempel kan være kniv mot strupe på offeret med trussel om at vedkommende blir drept om hun eller han ikke gjør som fortalt. Etter forarbeidene til strl. § 224, skal "trusler" her forstås på samme måte som "trusler" i strl. § 227.⁹² Strl. § 227 straffer den som ved ord eller handling truer med en straffbar handling, som kan medføre høyere straff enn 1 års hefte eller 6 måneders fengsel. Selv om den fornærmende selv ikke rent faktisk har følt seg truet, vil det foreligge en trussel dersom den objektivt sett har vært egnet til å medføre alvorlig frykt.⁹³ At trusselen må være egnet til å fremkalle "alvorlig frykt", gjør at straffebudet avgrenses mot å omfatte ikke-straffverdige trusler.⁹⁴ Dersom offeret blir truet med at gjerningsmennene vil drepe vedkommendes familie, hvis hun ikke gjennomfører de seksuelle handlingene, vil vilkåret om å utnytte noen til prostitusjon eller andre seksuelle formål ved trusler i strl. § 224 første ledd, være oppfylt.

⁹¹ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) punkt 6.3.1 s.173

⁹² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97

⁹³ Haugen (2000) s.223, Rt.1981 s.970 dommen s.972

⁹⁴ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) punkt 5.8 s.145

3.2.5 Misbruk av sårbar situasjon

Den som utnytter en person til prostitusjon eller andre seksuelle formål ved å misbruke den sårbare situasjonen vedkommende befinner seg i, straffes for menneskehandel etter strl. § 224 første ledd litra a. Dette alternativet viser at det ikke kun er tilfeller der det foreligger direkte tvang ved trusler eller vold, som omfattes av strl. § 224. Hva som menes med ”*misbruk av sårbar situasjon*” er typisk at noen drar nytte av at en annen befinner seg i en situasjon uten reelle valgmuligheter. Det kan være tilfelle der noen tilbyr arbeid som prostituert, til en de vet befinner seg i en særlig sårbar situasjon, som følge av mangel på arbeid, inntekt, eller tak over hodet. I et slikt tilfelle vil tilbyder misbruke den sårbare situasjonen offeret befinner seg i, og utnytte vedkommende til prostitusjon. Vilkåret for og rammes av strl. § 224 først ledd litra a er her oppfylt, selv om gjerningsmannen ikke har benyttet seg av vold eller trusler. Selv om det ikke er noe krav om at offeret utsettes for press, tvang, eller manipulasjon, må det kunne kreves en viss årsakssammenheng mellom deltagelsen i prostitusjonen og den situasjonen offeret befinner seg i, for at tilfellet skal kunne rammes av alternativet ”misbruk av sårbar situasjon”.⁹⁵

Om det foreligger ”misbruk av en sårbar situasjon” må vurderes ut i fra en samlet helhetsvurdering, der en rekke forhold tas i betraktning.⁹⁶ Det må tas utgangspunkt i den situasjonen offeret befinner seg i når vedkommende utnyttes. Det avgjørende er om offeret har reelle valgmuligheter. Finnes ingen slike, taler dette i retning av at vedkommende befinner seg i en sårbar situasjon. Det vil anses for å være en sårbar situasjon, der en person befinner seg i en svært vanskelig situasjon, både økonomisk og sosialt. Det vil være tilfelle der man står uten inntekter fra arbeid og uten bolig. Et tilfelle som illustrerer slikt misbruk av sårbar situasjon kan være der en flerbarnsmor står i fare for å bli kastet på gaten, fordi hun ikke klarer å betale husleien tidsnok med det arbeidet hun har. Den som her tilbyr å betale husleien for flerbarnsmoren, mot at hun prostituerer seg, misbruker den sårbare situasjonen

⁹⁵ Rt.2006 s.111 premiss 25

⁹⁶ Rt.2006 s.111 premiss 16

hun står overfor, ved og ikke klare å forsørge sine barn. Slik utnyttelse til prostitusjon straffes som menneskehandel etter strl. § 224 første ledd litra a.⁹⁷

I Rt.2010 s.733 ble de tiltalte i saken dømt for å ha misbrukt den sårbare situasjonen fornærmede var i, da hun kom til Norge med falsk identitet, og falsk innreisetillatelse. Offeret kom til landet med svært lite penger. Hun hadde ingen annen måte å klare seg økonomisk på enn å få penger fra gjerningsmennene. Hun kunne ikke språket, og hadde svært begrensede engelsk kunnskaper, hun hadde heller ingen steder å bo, og befant seg i en helt ukjent by. Fornærmede i saken hadde ingen reelle valgmuligheter, og måtte dermed prostituere seg etter kravene fra gjerningsmennene. Momentene som er tatt til vurdering i denne saken, er forhold som ofte går igjen i vurderingen av om offeret befinner seg i en sårbar situasjon.⁹⁸ Straffalternativet omfatter svært forskjellige forhold, det går fra utnyttelse til prostitusjon av mennesker som befinner seg i den ytterste nød, til mildere former.⁹⁹ Saken i Rt.2006 s.111 illustrerer dette ved at en 16 ½ år gammel jente som var uten arbeid, bolig, og inntekt, og livnærte seg av småkriminalitet, ble ansett for å befinne seg i en sårbar situasjon. Det samme gjorde en 18 ½ år gammel kvinne som var blitt kastet ut hjemmefra, og dermed var uten midler. Det overraskende her var at denne kvinnen ble ansett for å befinne seg i en sårbar situasjon, selv om hun hadde utsikt til å få en vaskejobb i hjemlandet Estland, hvor månedslønnen ville være 1000 kroner. I et slikt tilfelle er det vanskelig å si at kvinnen befant seg i en situasjon uten andre reelle valgmuligheter, enn å underkaste seg menneskehandlerne. Dommen viser dermed at begrepet ”sårbar situasjon” ikke skal tolkes strengt, og at man kan anses for å befinne seg i en sårbar situasjon selv om man har valgmuligheter.

⁹⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97

⁹⁸ Rt.2010 s.1537 premiss 25

⁹⁹ Rt.2006 s.111 premiss 46

3.2.6 Annen utilbørlig atferd

Med ”annen utilbørlig atferd” menes annen rettsstridig opptreden enn vold, trusler, eller misbruk av sårbar situasjon. Dette blir en slags ”samlebestemmelse” som samler opp og straffer den som ved hjelp av annen ulovlig opptreden utnytter eller forleder en person til prostitusjon eller andre seksuelle formål. Det at noen har forledet en annen til å la seg bruke til prostitusjon eller andre seksuelle formål er i seg selv tilstrekkelig for å fastslå at det foreligger ”utilbørlig atferd”.¹⁰⁰

Etter forarbeidene til strl. § 224 første ledd, anses det å lage falske ekteskaps- og arbeidsannonser for å lure noen til prostitusjon, som annen utilbørlig atferd.¹⁰¹ Et eksempel på dette kan være annonser som formidler ekteskap mellom baltiske kvinner og norske menn. Kvinnene tror de kommer til Norge for å gifte seg inn i en økonomisk og trygg familie, men i stedet blir de lurt inn i prostitusjon og må arbeide på et bordell.

Forarbeidene nevner det som omtales som ”debt bondage”- systemet ved tvangsarbeid, men dette kan også være tilfelle ved prostitusjon.¹⁰² Den direkte oversettelsen av ”debt bondage” er ”gjeldsbinding”. Offeret vil her være bundet til utnyttelse på grunn av en pådratt gjeld. Slikt tilfelle kan eksempelvis oppstå ved en falsk stillingsannonse. Arbeidsgiveren betaler her reisen til utlandet der arbeidstakeren skal arbeide. Ved ankomst blir de lurt inn i prostitusjonsmiljøet, og den eneste måten å komme seg ut av dette på, er å betale tilbake kostnaden for reisen til arbeidsgiveren. Det er gjerne tilfelle at offeret ikke har noen form for identifikasjonspapirer, som pass. Gjerningspersonen transporterer offeret inn i et fremmed land ved hjelp av falske identifikasjonspapirer, som vedkommende tar fra ofrene ved ankomst i destinasjonslandet. Dette gir offeret for menneskehandel enda mindre mulighet til å komme seg ut av situasjonen. Gjelden offeret har opparbeidet ved reisen, er vanskelig å betale tilbake når den som utnyttes eller forledes til prostitusjon får lite, eller

¹⁰⁰ Rt.2009 s.911 premiss 28

¹⁰¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.97-98

¹⁰² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.98

ingen del av vederlaget for de seksuelle tjenestene vedkommende selger. ”Debt bondage”-systemet medfører at offeret for menneskehandel blir truet til å la seg utnytte til prostitusjon, ved at gjerningsmennene kommer med trusler om at dersom offeret ikke tilbakebetaler gjelden hun har pådratt seg, vil offerets familie bli utsatt for represalier.

3.2.7 Litra a

3.2.7.1 Prostitusjon

Begrepet ”*prostitusjon*” i strl. § 224 første ledd litra a, skal forstås på samme måte som definisjonen i strl. § 202 tredje ledd.¹⁰³ Den som ved hjelp av tvangsmidler utnytter eller forleder en annen person til å ha seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag, straffes for overtredelse av strl. § 224 første ledd litra a.¹⁰⁴

3.2.7.2 Andre seksuelle formål

Å utnytte eller forlede noen til å la seg bruke til ”*andre seksuelle formål*” er ikke ment å ramme den seksuelle handlingen i seg selv, men selve utnyttelsen til å utføre slike handlinger.¹⁰⁵ Man ønsker her å gi offeret for de seksuelle formålene rettsvern. Et eksempel på andre seksuelle formål kan være formidling av barn til pedofilt nettverk.¹⁰⁶ I slike tilfeller kan strl. § 224 brukes i konkurrans med strl. § 195 som straffer seksuell omgang med barn under 14 år, og strl. § 196 som straffer seksuell omgang med barn under 16 år. Dette var tilfelle i Rt.2008 s.1403, der det dreide seg om en mann som reiste til Thailand, og seksuelt utnyttet gutter i alderen ti til 13 år. Han ble straffet for menneskehandel etter strl. § 224 første ledd litra a og annet ledd litra a, da han etter å ha forgrepet seg på en 14 år gammel gutt, overlot gutten til en annen mann i sitt pedofile nettverk, slik at denne mannen også

¹⁰³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13 s.98

¹⁰⁴ Se oppgavens punkt 2.3flg.

¹⁰⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13 s.98

¹⁰⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13 s.98

hadde seksuell omgang med gutten.¹⁰⁷ Gjerningsmannen ble her både straffet for overtredelse av strl. § 224, og av strl. § 195 og § 196. Dommen illustrerer hvordan overtredelse av menneskehandelsparagrafen kan medføre overtredelse av andre straffebud, særlig seksuallovbrudd. Den illustrerer også hvordan de norske reglene om seksuallovbrudd får anvendelse på handlinger foretatt av norsk statsborger i utlandet, jf. strl. § 12 nr.3.

I Rt.2009 s.911 blir ”web-show” brukt som et eksempel på andre seksuelle formål. Med dette menes erotiske liveshow foran webkamera, der den prostituerte kjæler med seg selv, uten kontakt med menn.¹⁰⁸ Gjerningspersonen legger ut annonser med offerets bilde og profil på Internett, priser for, og hvilke typer seksuelle tjenester offeret skal utføre.

3.3 Annet ledd: Bakmannshandlinger og medvirkning til menneskehandel

Palermo-protokollen artikkel 5 nr.1 jf. artikkel 3 litra a forplikter statene til å kriminalisere bakmannshandlinger, og artikkel 5 nr.2 litra b stiller krav til kriminalisering av medvirkning til menneskehandel. I likhet med de krav som følger av protokollen, likestiller menneskehandelsparagrafen hovedmannen og medvirkeren til menneskehandel. Disse skal derfor straffes på samme måte. En begrunnelse for dette er at det kan være vanskelig å skille bakmennene fra hovedmannen, og dermed ville det vært uhensiktsmessig å ha ulike straffesammener for disse personene.¹⁰⁹ Medvirkning til menneskehandel er direkte rammet av straffebudet i strl. § 224 annet ledd b, mens de typiske bakmannshandlingene rammes av litra a og c. Den generelle medvirkningsbestemmelsen i strl. § 205, gjelder kun for de straffebudene som er omfattet av kapittel 19.

¹⁰⁷ Rt.2008 s.1403 premiss 10

¹⁰⁸ LB-2008-179726

¹⁰⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.3 s.64

3.3.1 Litra a: Bakmannshandlinger

Strl. § 224 annet ledd litra a skal straffe den som legger forholdene til rette for at utnyttelse eller forledelse til prostitusjon eller andre seksuelle formål, kan skje. Denne bestemmelsen rammer de typiske bakmannshandlingene. At noen legger forholdene til rette menes at vedkommende gjør det mulig å utnytte, og etterspørre mennesker som handelsvarer. For å kunne straffes for overtredelse av strl. § 224 annet ledd litra a, må man enten selv ha tatt i bruk tvangsmidler som nevnt i strl. § 224 første ledd, eller vært klar over at slike midler blir, eller har blitt brukt. Et eksempel på å legge forholdene til rette for utnyttelse, er der en person medvirker til å etablere kontakt mellom en som ønsker å misbruke mindreårige barn seksuelt, og en som arrangerer treff med mindreårige, for seksuell utnyttelse. Dette var tilfellet i en lagmannsrettsavgjørelse, hvor formidleren selv hadde seksuelt misbrukt mindreårige gutter, og visste at formålet med reisen for den han etablerte kontakt for, var seksuell utnyttelse av mindreårige gutter.¹¹⁰

De alternative tilretteleggingshandlingene som er nevnt i strl. § 224 litra a, er kun eksempler på tilfeller som legger forholdene til rette. Den generelle medvirkningsbestemmelsen finner vi i litra b.¹¹¹

3.3.1.1 Anskaffe

Den som legger forholdene til rette ved å anskaffe personer som skal utnyttes til prostitusjon, straffes for overtredelse av strl. § 224 annet ledd litra a. Den naturlige språklige forståelsen av "*å anskaffe*" er at man skaffer til veie, rekrutterer noen. Alternativet er ment å ramme den som kommer i kontakt med de menneskene som skal utnyttes, eller forledes til prostitusjon. Den som setter ut en falsk stillingsannonse om arbeid som vaskehjelp, men der søkeren i stedet tvinges til å arbeide på et bordell, er den som "anskaffer" personer til prostitusjon. Tilfelle som også rammes av dette handlingsalternativet er den som aktivt

¹¹⁰ LG-2010-24938

¹¹¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.3 s.64

oppsøker personer som befinner seg i en sårbar situasjon for å bringe dem inn i prostitusjon. Eksempelvis kan det dreie seg om rusmisbrukere, eller mennesker som befinner seg i flyktningleirer, der man utnytter deres vanskelige situasjon ved å rekruttere dem til prostitusjon.¹¹²

3.3.1.2 Transportere

Den som transporterer personen som skal forledes, eller utnyttes til prostitusjon, vil være den som henter personen fra sitt hjemsted, og frakter vedkommende til det sted der utnyttelsen skal finne sted.¹¹³ Ved falske stillingsannonser kan det eksempelvis være kvinner fra Russland som blir lurt til å tro at de skal arbeide som modeller i Norge. I stedet sendes de til et bordell der de utnyttes, og forledes til prostitusjon. Den personen som henter ofrene på flyplassen i Norge og frakter dem til bordellet, vil rammes av handlingsalternativet ”transportere” i strl. § 224 annet ledd litra a. Vedkommende kan også rammes av det tredje alternativ i annet ledd litra a som er ”motta”.¹¹⁴ Det klare tilfellet som rammes av ”transportere”, vil være den som kjører de som utnyttes eller forledes til prostitusjon rundt i Norge, til steder der de skal utføre seksuelle tjenester.

Forskjellen mellom strl. § 224 annet ledd litra a og strl. § 202 første ledd litra a på dette området er, forutsatt at ”fremmer” i hallikparagrafen skal tolkes slik at den også rammer sjåføren som transporterer den prostituerte fra et sted til et annet, at man må for å kunne straffes for å ha lagt til rette for utnyttelse etter strl. § 224 annet ledd litra a, ha vært klar over at tvangsmidler blir benyttet mot ofrene, eller vedkommende må ha tatt i bruk slike midler selv. Er sjåføren ikke klar over at vedkommende legger til rette for utnyttelse av offeret, men han vet at den han kjører er prostituert, kan det tenkes at sjåføren i stedet kan straffes etter strl. § 202 første ledd litra a, for å ha fremmet offerets prostitusjon.

¹¹² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.98

¹¹³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.98

¹¹⁴ Se oppgavens punkt 3.3.1.3

3.3.1.3 Motta

En annen typisk bakmannshandling er å ta imot de som skal utnyttes eller forledes, når de kommer til landet, eller stedet der utnyttelsen skal foregå. Den som tar i mot den som skal utnyttes eller forledes til prostitusjon, straffes for overtredelse av strl. § 224 annet ledd litra a. Den som tar i mot og tar inn mennesker som skal transporteres mellom grensen på to land, vil klart ligge innenfor alternativet.¹¹⁵

3.3.2 Litra b: Alminnelig medvirkningshjemmel

3.3.2.1 På annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen

Det alminnelige straffebudet for medvirkning til menneskehandel finner vi i strl. § 224 annet ledd litra b. Denne regelen rammer generell medvirkning til overtredelse av strl. § 224. Bestemmelsen viser at de bakmannshandlingene som er nevnt i litra a kun er eksempler på de typiske bakmannshandlinger, og at dette ikke er noen uttømmende regulering av de straffbare medvirkningshandlinger. Litra b rammer den som på "*annen måte medvirker*" til utnyttelsen eller forledelsen, til å la seg bruke til prostitusjon eller andre seksuelle formål. Ordlyden "*annen måte*" gir uttrykk for at bestemmelsen rammer medvirkning generelt. Denne bestemmelsen rammer både den som medvirker til handlinger som nevnt i strl. § 224 første ledd litra a, altså det å medvirke til å utnytte eller forlede en person til prostitusjon, og den som medvirker til å legge forholdene til rette etter annet ledd litra a. For at man skal kunne straffes for medvirkning til overtredelse av strl. § 224 første ledd litra a, eller for medvirkning til overtredelse av annet ledd litra a etter litra b, må medvirkeren ha visst om bruken av de tvangsmidlene som er nevnt i første ledd, eller selv ha tatt dem i bruk. Forarbeidene nevner her at "... Den som formidler ekteskap mellom thailandske kvinner og norske menn, uten å vite at kvinnene blir tvunget til å prostituere seg når de kommer til Norge, kan ikke dømmes for medvirkning til overtredelse av første ledd

¹¹⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.98

bokstav a...”.¹¹⁶ Derimot kan den som sitter på med en som transporterer kvinner fra Thailand til Norge med prostitusjonsformål, men ikke selv har tatt i bruk tvangsmidler etter første ledd, straffes for medvirkning til overtredelse av annet ledd litra a, dersom han vet at slike midler enten har vært brukt mot kvinnene, eller vil bli brukt mot dem.

Den som stiller lokaler til disposisjon for tvungen prostitusjon, og som er klar over at det her drives en virksomhet som representerer en grov krenkelse og utnyttelse av andre, oppfyller kravet til medvirkning i strl. § 224 annet ledd litra b, og kan dermed straffes for medvirkning til menneskehandel.¹¹⁷ I Rt.2006 s.111 ble en person dømt for overtredelse av annet ledd litra b, der han ble ansett for å ha medvirket til utnyttelsen ved å la prostitusjonen skje i hans leilighet. Det spilte ingen rolle at vedkommende ikke hadde hatt noe med rekrutteringen, organiseringen, eller transporten av personene til prostitusjon å gjøre. Det at han stilte sin leilighet til disposisjon, var tilstrekkelig for at han kunne straffes for medvirkning til utnyttelse.

Dersom en etterspørsel av seksuelle tjenester, medvirker til anskaffelse av personer som utnyttes til prostitusjon, vil den som etterspør slike tjenester kunne straffes for psykisk medvirkning til utnyttelsen etter strl. § 224 annet ledd litra b. Forutsetningen for å kunne straffe vedkommende er at han eller hun er klar over de faktiske forholdene, og at tvangsmidler vil bli brukt for å oppfylle vedkommendes forespørsel. Derimot vil man ikke kunne straffe noen for medvirkning til menneskehandel, ved at de ved et tilfelle kjøper seksuelle tjenester fra en person, som allerede før etterspørselen er blitt offer for menneskehandel.¹¹⁸

¹¹⁶ Ot.ptp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.98

¹¹⁷ Rt.2006 s.1319 premiss 15

¹¹⁸ Rt.2011 s.1127 premiss 32

3.3.3 Litra c: Spesialisert medvirkningsatferd

3.3.3.1 Gir eller mottar betaling

Strl. § 224 annet ledd litra c oppstiller en spesiell medvirkningsregel som rammer tilfelle der en person med myndighet over den fornærmede, samtykker til seksuell utnyttelse av den fornærmede. Palermo-protokollen krever kriminalisering av slike tilfeller etter protokollens artikkel 5 nr.1 jf. artikkel 3 litra a. Med person med ”myndighet over den fornærmede” siktes det typisk til foreldre, eller en oppnevnt verge for en fornærmet, en lærer, institusjonsansatt mv.¹¹⁹ Gjennom sitt myndighetsforhold har disse gruppene med personer makt over den fornærmede. Forarbeidene definerer det at noen har myndighet over en annen som at ”... vedkommende har en viss rettslig, fysisk og/eller psykisk makt over den andre...”¹²⁰ Medvirkningsregelen søker å hindre at en slik person utnytter det maktforhold vedkommende har overfor en annen. Et eksempel kan være der foreldre samtykker til at deres barn utnyttes til prostitusjon, mot at foreldrene mottar betaling. Denne spesielle medvirkningsregelen rammer både den som yter betaling, og den som mottar betaling. Her vil altså både ”handleren” som yter betaling, og foreldrene som mottar betaling, straffes for medvirkning til menneskehandel. Etter ordlyden ”*betaling eller annen fordel*” er det intet krav om kontantbetaling. Det er tilstrekkelig at man oppnår en fordel i form av blant annet tjenesteyting, eller naturalytelse.

3.4 Tredje ledd: Mindreårig

Palermo-protokollen artikkel 5 nr.1 jf. artikkel 3 litra c og d krever at statene fastsetter straffebed som rammer menneskehandel der offeret er under 18 år. Person under 18 år er i Palermo-protokollen artikkel 3 litra d definert som et barn. Slikt straffebed har Norge vedtatt i strl. § 224 tredje ledd. Denne bestemmelsen rammer overtredelse av første og andre ledd der offeret for utnyttelse eller forledelse, er en person under 18 år. Forskjellen fra overtredelse der offeret er over 18 år, er at straff ikke er betinget av at det har vært benyttet

¹¹⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1 s.98-99

¹²⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.3 s.64

tvangsmidler. Dette følger av ordlyden ”... straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt.” jf. strl. § 224 tredje ledd første punktum. Begrunnelsen for dette er antagelig at barn ikke klarer å hindre utnyttelse eller forledelse, selv om disse midlene ikke blir anvendt.¹²¹ Dersom det foreligger utnyttelse eller forledelse av en mindreårig til å la seg bruke til prostitusjon eller andre seksuelle formål, kan hovedmannen og medvirker straffes, uavhengig av de midler som er brukt for å kunne utnytte eller forlede vedkommende, eller medvirke til dette.

For å kunne straffes for menneskehandel med mindreårig eller medvirkning til slik handling etter strl. § 224 tredje ledd, må man ha hatt forsett om å oppfylle den objektive gjerningsbeskrivelsen, om at man utnytter eller forleder en annen person til å la seg bruke til prostitusjon eller andre seksuelle formål. I forhold til alderen på den mindreårige er det tilstrekkelig at man har utvist uaktsomhet for å kunne straffes. Det er således ikke et krav om at man må ha hatt forsett om at vedkommende var under 18 år.¹²²

3.5 Fjerde ledd: Grov menneskehandel

Strl. § 224 fjerde ledd rammer grov menneskehandel. At menneskehandelen anses for å være grov, betyr at handling har medført eller medfører noe som øker straffbarheten, og dette ønsker man å ramme hardere. Dersom det foreligger tilfelle av grov menneskehandel er strafferammen dobbelt så høy som ellers, nemlig fengsel i inntil 10 år, jf. strl. § 224 fjerde ledd første punktum. I vurderingen av om det foreligger grov menneskehandel angir bestemmelsen visse momenter som skal vektlegges. Etter ordlyden her ”... særlig legges vekt på...” utgjør disse momentene ingen uttømmende oppregning. Momentene skal vektlegges i en helhetsvurdering. For det første skal det legges vekt på om offeret som ble utsatt for handlingen var under 18 år, også i dette tilfellet vil villfarelse om alder ikke utelukke straff, med mindre ingen uaktsomhet foreligger, jf. strl. § 224 fjerde ledd tredje punktum.

¹²¹ Rt.2011 s.1127 premiss 27

¹²² Se oppgavens punkt 3.8

Ut i fra en tolkning av forarbeidene er dette momentet straffskjerpende i retning av at det foreligger et tilfelle av grov menneskehandel, men det er ikke alene avgjørende.¹²³ For det andre skal det legges vekt på om det ble brukt grov vold, tvang, eller trusler ved utnyttelsen eller forledelsen. Videre må omfanget og varigheten av krenkelsen tas i betraktning, og om overtredelsen medførte et betydelig utbytte for gjerningspersonen.¹²⁴

Rt.2006 s.111 var den første saken om grov menneskehandel som Høyesterett fikk forelagt etter at strl. § 224 ble vedtatt.¹²⁵ Denne saken dreide seg om organisert prostitusjon i Trondheim basert på seks unge kvinner fra Estland, hvor av den ene var under 18 år. I vurderingen av om det forelå grov menneskehandel la Høyesterett vekt på at det dreide seg om virksomhet utført i en organisert kriminell gruppe etter strl. § 60 a. Det ble videre lagt vekt på at et av ofrene for menneskehandelen var knapt 16 ½ år da hun ble rekruttert, og at virksomheten ga betydelige inntekter til de domfelte. Det samlede utbyttet i saken var en million kroner. Etter en samlet vurdering av momentene, kom Høyesterett til at det forelå et tilfelle av grov menneskehandel.

3.6 Forholdet til samtykke

Spørsmålet her er om et samtykke til utnyttelse fra den som er offer for menneskehandel, vil medføre frifinnelse for gjerningsmannen. Strl. § 224 gir ikke selv uttrykk for hvilken betydning et samtykke fra den fornærmede kan ha. Begrunnelsen er at man ikke anså det nødvendig å presisere dette, når loven direkte regulerer de midlene som skal være tatt i bruk for å føre noen inn i situasjonen. Er noen av midlene tatt i bruk kan man vanskelig si at det foreligger noe samtykke. Palermo-protokollen regulerer spørsmålet om samtykke direkte. Det følger av Palermo-protokollen artikkel 3 litra b at dersom noen av tvangsmidlene i strl. § 224 første ledd er brukt, vil et samtykke fra offeret være uten betydning. En

¹²³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.3 s.66, punkt 6.5.5 s.67

¹²⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.5 s.67

¹²⁵ Rt.2010 s.733 premiss 16

eventuell frifinnelse som følge av samtykke vil ikke kunne finne sted dersom tvangsmidler er tatt i bruk, fordi samtykket ikke er gitt fritt og utvungent.¹²⁶

For at noen skal kunne utnytte noen til prostitusjon ved å misbruke den sårbare situasjonen vedkommende befinner seg i, forutsetter det i utgangspunktet et samtykke fra den utnyttede. Dette samtykket medfører dog ingen straffrihet, dersom vilkåret om utnyttelse ved ”misbruk av sårbar situasjon” er oppfylt, nettopp fordi dette er et av tvangsmidlene i strl. § 224 første ledd. I utgangspunktet er samtykket fra offeret kun gitt fordi vedkommende ikke har noen reelle valgmuligheter, dermed er det en utnyttelse av den sårbare situasjonen vedkommende befinner seg i.¹²⁷

Selv om offeret for menneskehandel er over 18 år, og dermed har reell samtykkekompetanse, vil et samtykke til utnyttelse aldri være straffriende der tvangsmidler er benyttet. Er offeret mindreårig har det ikke samtykkekompetanse. Forskjellen er her at ved slike tilfeller straffes man for overtredelse av strl. § 224, selv om tvangsmidler ikke er anvendt, så lenge den objektive gjerningsbeskrivelsen er oppfylt, og gjerningsmannen har hatt forsett jf. strl. § 224 tredje ledd. At et samtykke ikke er straffriende selv om det ikke er benyttet tvangsmidler begrunnes i at en mindreårig, på grunn av sin lave alder, ikke har tilstrekkelig evne, og ikke er moden nok til å forstå hva det innebærer å avgi et samtykke om utnyttelse til prostitusjon.¹²⁸ Som følge av at samtykke er uten betydning, og at det ikke er et krav om bruk av tvangsmidler for å kunne straffes, er det uklart om et tilfelle av hallikvirksomhet, der offeret er mindreårig, skal rammes av strl. § 202 eller strl. § 224.

Det er uklart hva som vil være tilfelle der en person over 18 år blir utnyttet eller forledet til å la seg bruke til prostitusjon, eller andre seksuelle formål, og det ikke er anvendt tvangsmidler etter strl. § 224 første ledd. Spørsmålet er om denne handlingen vil kunne fanges

¹²⁶ Rt.2006 s.111 premiss 21, Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.1 s.61

¹²⁷ Rt.2006 s.111 premiss 23

¹²⁸ Rt.2006 s.111 premiss 25

opp av strl. § 202, i stedet for strl. § 224. Handlingen vil ikke være straffbar etter strl. § 224, dersom det ikke er anvendt tvangs- eller misbruksmidler. Dette taler derfor for at tilfellet rammes av hallikparagrafen. Det som taler mot en slik løsning er at utnyttelse og forledelse som sådan rammes av strl. § 224, og ikke strl. § 202. Dette viser en uklar rettstilstand på dette området.

3.7 Forsøk

Palermo-protokollen artikkel 5 nr.2 litra a, krever at hver av statspartene skal fastsette lover som gjør det straffbart å forsøke å begå lovbrudd mot protokollens artikkel 5 jf. artikkel 3. Norge har en bestemmelse om straffansvar for forsøk på straffbar handling i strl. § 49.¹²⁹ Både forsøk på å utnytte, eller forlede noen til prostitusjon, eller andre seksuelle formål, forsøk på å legge forholdene til rette for utnyttelse eller forledelse, og forsøk på å medvirke til slike handlinger, er straffbart etter strl. § 224 jf. § 49. Likevel rammes ikke rene forberedelseshandlinger av forsøksansvaret, fordi det er et krav om at utførelsen av den straffbare handlingen må være påbegynt.¹³⁰

3.8 Skyldkrav

Hovedregelen for å kunne straffe noen følger av strl. § 40, og etter denne bestemmelsen må man ha handlet med forsett. Unntaket er der det uttrykkelig er bestemt at også uaktsomme handlinger er straffbare. Strl § 224 første og annet ledd gir ingen unntak fra hovedregelen. For å kunne straffes for overtredelse av disse bestemmelsene må den objektive gjerningsbeskrivelsen være oppfylt, og gjerningsmannen må ha utvist forsett om overtredelsen. Vedkommende må ha visst at han med sikker eller overveiende sannsynlighet utnyttet eller forledet en annen person, til å la seg bruke til prostitusjon eller andre seksuelle formål.

¹²⁹ Se oppgavens punkt 2.6

¹³⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.3 s.64

Når det gjelder overtredelse av strl. § 224 tredje ledd om menneskehandel av mindreårige, er det ikke krav om at gjerningsmannen må ha hatt forsett i forhold til offerets alder. Det er ikke et krav om at gjerningsmannen må ha visst hvor gammel fornærmede var, for at han skal kunne straffes for overtredelse av straffebudet. Dette følger av strl. § 224 tredje ledd som tilsier at uaktsom villfarelse om personens alder, ikke utelukker straff. For at straff skal utelukkes etter tredje ledd er det et krav om at "ingen uaktsomhet foreligger". Etter ordlyden "ingen uaktsomhet" er aktsomhetskravet en streng norm. Kravet til aktsomhet i denne bestemmelsen må vurderes på samme måte som strl. § 196 tredje ledd, om seksuell omgang med barn under 16 år, som oppstiller samme krav til at "ingen uaktsomhet" må foreligge.¹³¹ I vurderingen av om det foreligger uaktsomhet må det tas utgangspunkt i om gjerningspersonen har "... forholdt seg slik som en alminnelig fornuftig og hensynsfull person ville ha gjort i en tilsvarende situasjon..."¹³² Det følger av forarbeidene til strl. § 196 tredje ledd, at dersom gjerningspersonen har utvist noen som helst uaktsomhet og han kan bebreides for dette, skal han straffes for overtredelse av bestemmelsen.¹³³ Det samme må da gjelde i forhold til strl. § 224 tredje ledd. Kan gjerningsmannen overhodet bebreides i henhold til offerets alder, kan han straffes så lenge den objektive gjerningsbeskrivelsen i første eller annet ledd er oppfylt, og han har hatt forsett om å begå den straffbare handlingen, uavhengig av hvilke midler som er brukt.

For å kunne straffes for grov menneskehandel etter strl. § 224 fjerde ledd, er det i likhet med første og annet ledd, krav til at handlingen er forøvet med forsett. I tilfelle der det dreier seg om menneskehandel av mindreårig, er det på samme måte som etter tredje ledd, intet krav om at gjerningspersonen har vært klar over at offeret har vært under 18 år, for å kunne straffes for grov menneskehandel. Det er tilstrekkelig for straff at gjerningsmannen kan bebreides for noen som helst uaktsomhet i forhold til alderen.

¹³¹ Ot.prp.nr.50 (2005-2006) punkt 8.1 s.11

¹³² Ot.prp.nr.28 (1999-2000) punkt 4.2.1 s.27

¹³³ NOU-1997-23 punkt 4.5.4.3

3.9 Strafferamme

Menneskehandel er stort og voksende problem som medfører at det er behov for strenge strafferammer. Man ønsker at straffen skal virke preventiv og avskrekkende, samtidig som den skal være adekvat og rimelig i forhold til de straffverdige handlinger som er begått.

Menneskehandelsparagrafen har samme strafferamme for simpel menneskehandel, som hallikvirksomhetsparagrafen etter strl. § 202, fengsel i inntil 5 år. Forskjellen mellom de to bestemmelsene er at for overtredelse av strl. § 202 er bøter en alternativ straff, mens etter strl. § 224 er fengsel alltid straffereaksjonen. Bøter kan dog alltid komme som et tillegg etter strl. § 26 a, men aldri alene som straff for overtredelse av strl. § 224. Selv om strafferammen for fengsel ved overtredelse av strl. § 202 første ledd og strl. § 224 første og andre ledd er den samme, er en forbrytelse mot strl. § 224 åpenbart mer straffverdig enn en forbrytelse mot strl. § 202.¹³⁴ Dette er fordi handelsvaren etter strl. § 202 er den seksuelle tjenesten, mens handelsvaren etter strl. § 224 er mennesket i seg selv.

Strafferammen på fengsel inntil 5 år, gjelder både hovedmannen og medvirkeren. Det som her taler for å ha samme strafferamme for disse ulike gjerningspersonene, er at det kan dreie seg om tilfeller der handlingene kan være like straffverdige og skli over i hverandre. I tilfelle der det er stor forskjell i forhold til handlingens straffbarhet, vil det være behov for stor fleksibilitet ved straffeutmålingen i det enkelte tilfellet. Et eksempel på dette er den typiske bakmannshandlingen som går ut på å få transportert offeret fra et land til grensen på et annet land, og tilfelle der en person holder offeret frihetsberøvet med formål om seksuell utnyttelse. Den sistnevnte handlingen anses mer straffverdig, enn den førstnevnte og tilsier dermed høyere straff.¹³⁵

I straffevurderingen ved overtredelse av strl. § 224 er det handlingens art som er avgjørende for straffbarheten. Foreligger det tilfelle av menneskehandel, skal bakmennene

¹³⁴ Rt 2006 s.669 premiss 14

¹³⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.5 s.67

straffefølges for menneskehandel, uavhengig av om offeret ønsker seg ut av virksomheten eller ikke. Begrunnelsen for dette er at et tilfelle der offeret ønsker å fortsette med prostitusjonen, ikke skal få lavere rettsvern enn i de tilfeller der offeret vil ut av virksomheten.¹³⁶

Dersom det dreier seg om grov menneskehandel etter strl. § 224 fjerde ledd, kan handlingen straffes med fengsel i inntil 10 år. Denne strafferammen er dobbelt så høy som den som gjelder for overtredelse av strl. § 202 første ledd. Med mindre det dreier seg om handling utøvet som ledd i virksomhet til en organisert kriminell gruppe. Dersom det er tilfelle, kan strafferammen heves etter strl. § 60 a.¹³⁷ Begrensningen er en heving av strafferammen med inntil 5 år i fengsel, jf. strl. § 60 a første ledd. Kravet er dog at handlingen må ha direkte tilknytning til organisasjonens virksomhet, for at den skal anses utøvet som ledd i organisert kriminell gruppe.¹³⁸ Dreier det seg om en overtredelse av strl. § 224 første eller annet ledd, utøvet i organisert kriminell gruppe, vil altså maksimalstraffen være fengsel i inntil 10 år, i stedet for 5 år. Dreier det seg om grov menneskehandel kan straffen bli inntil 15 år i fengsel.

Utviklingen i synet på straffverdigheten av seksuallovbrudd sammen med fornyet, og øket kunnskap om hvilke skadevirkninger menneskehandel med prostitusjon som formål har, tilsier at nivået på straffen i dag, sammenlignet med det som ble lagt til grunn da lovbestemmelsen i strl. § 224 var ny, må heves.¹³⁹ Det vil si at det straffenivået som ble lagt til grunn i Høyesteretts første dom, om overtredelse av strl. § 224 fjerde ledd, i dag er veiledende, men ikke avgjørende for straffeutmåling av lignende tilfeller.¹⁴⁰

Som følge av at menneskehandel er en profittmotivert virksomhet, vil straff for overtredelse av strl. § 224 i tillegg til bøter og fengsel, medføre inndragning av det utbyttet som

¹³⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.1.2 s.63

¹³⁷ Se oppgaven punkt 2.8

¹³⁸ Rt.2006 s.111 premiss 34

¹³⁹ Rt.2010 s.733 premiss 15 og 27

¹⁴⁰ Rt.2006 s.111

stammer fra den straffbare handlingen. Dette følger av strl. § 34 første ledd første punktum. Dersom gjenstander er finansiert med ulovlig utbytte, vil også inndragning av formuesgodet kunne skje etter strl. § 34 annet ledd første punktum.

Som følge av virksomhetens art, er menneskehandel en virksomhet som er vanskelig å oppdage. Dette i seg selv taler i retning av økt straff, da det dreier seg om alvorlige lovbrudd som truer, og bryter grunnleggende menneskerettigheter. Virksomheten er vanskelig å oppdage da den gjerne foregår internasjonalt, over ulike landegrenser, og ofrene er gitt restriksjoner i sin bevegelsesfrihet, noe som medfører at det er enklere for ”handlerne” å holde seg skjult. At oppdagelsesrisikoen er lav ved menneskehandel og profitten høy, gjør slik virksomhet attraktivt. Derfor kan det være vanskelig å sette en straff som er avskrekkende nok til å få slike mennesker til å avstå fra slik virksomhet.¹⁴¹ Det er også vanskelig å avdekke menneskehandel fordi ofrene for virksomheten ofte er redde for represalier, enten mot seg selv eller mot deres familie, dermed nekter de for at de har vært utsatt for seksuell utnyttelse ved bruk av tvangsmidler.

Når Høyesterett skal foreta straffeutmåling i en sak om overtredelse av strl. § 224, er det en rekke momenter som vektlegges. For det første må det vurderes om det foreligger tilfelle av simpel menneskehandel eller grov menneskehandel etter strl. § 224 fjerde ledd, som oppstiller en rekke momenter av betydning.¹⁴² Utover hensynet til at straffen skal virke preventiv og avskrekkende, legger Høyesterett vekt på hvor langvarig og omfattende krenkingen har vært. Det skal tas hensyn til om det er anvendt grov vold, tvang, eller trusler, og hvilken virkning krenkingen har for det offeret som har vært utsatt for menneskehandel. Omfanget og utbyttet av den ulovlige virksomheten som drives, er av skjerpene betydning der virksomheten er omfattende og utbyttet betydelig. Dermed er det av betydning for straffeutmålingen om virksomheten er drevet av en organisert kriminell gruppe etter strl. § 60 a. I straffeutmålingsvurderingen for den enkelte gjerningsperson legger Høyesterett videre vekt

¹⁴¹ Rt.2010 s.733 premiss 28

¹⁴² Se oppgavens punkt 3.5

på hvilken aktivitet gjerningspersonen har utvist, og hvilken rolle vedkommende har hatt i forhold til overtredelsen av straffebudet.¹⁴³ Det vil også være av betydning for vurderingen om gjerningspersonen tidligere har vært straffet for overtredelse av strl. §§ 202, 224, 225. Sistnevnte straffebud rammer slaverivirksomhet.¹⁴⁴

I straffeloven av 2005 § 257 om menneskehandel, er strafferammen for simpel menneskehandel satt til fengsel i inntil 6 år, og ikke 5 år som i nåværende og gjeldende strl. § 224. Begrunnelsen for denne endringen av strafferammen, er den samme som etter strl. § 202, straffeloven av 2005 åpner ikke for strafferammer med fengsel inntil 5 år.¹⁴⁵ Strafferammen for grov menneskehandel er videreført i et eget straffebud i lovens § 258, med en ramme på inntil 10 år i fengsel.

¹⁴³ Rt.2006 s.111 premiss 51

¹⁴⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 6.5.5 s.67

¹⁴⁵ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) punkt 5.4 s.139, oppgavens punkt 2.8

4 Oppsummering/Konklusjon:

Organisering av prostitusjon både ved hallikvirksomhet, og ved menneskehandel, er ofte profittbasert. Det er muligheten for høy profitt som motiverer bakmennenes virksomhet. Men hva skiller så organisering av prostitusjon fra og rammes av strl. § 202 eller strl. § 224?

Det første som kan påpekes er at hensikten bak handlingene som rammes av de ulike straffebudene er forskjellig. Som følge av at menneskehandel er en profittbasert virksomhet, er hensikten bak en handling som rammes av strl. § 224 i all hovedsak å oppnå en berikelse på bekostning av en annen. Ved hallikvirksomhet derimot, er det intet krav om at gjerningsmannen har hatt profittensikt for at vedkommende skal kunne anses som en hallik, og dermed straffes for overtredelse av strl. § 202.

Formålet bak bestemmelsene skiller dem fra hverandre. Formålet bak strl. § 202 er å straffe den som fremmer andres prostitusjon, og hindre at bakmenn tjener på andres prostitusjon. Strl. § 224 har til formål å ramme den som står bak den grove frihetsberøvelsen, som utnyttelsen til prostitusjon innebærer. Strl. § 224 rammer kun forsettlig forbrytelser, mens det er adgang til å straffe grov uaktsomhet etter strl. § 202.

Hovedforskjellen mellom hvilke tilfeller av organisering av prostitusjon som rammes av hvilket straffebud, er i hvilken grad det har vært benyttet tvangs- eller misbruksmetoder. Dette kan blant annet vurderes på bakgrunn av om den prostituerte har mulighet til å avstå fra prostitusjonen. Kan den prostituerte avstå etter eget valg, og ikke anses frihetsberøvet, vil tilfellet rammes av strl. § 202. Strl. § 224 krever bruk og kjennskap om tvangsmidler. Likevel kan det ikke slås helt klart fast at det kun er tilfelle av rent frivillig prostitusjon som rammes av strl. § 202, selv forarbeidene sier at bestemmelsen ikke skal tolkes så snevert. Dreier det seg om andre tvangsmidler enn de som er nevnt i strl. § 224, kan tilfellet likevel

rammes av strl. § 202.¹⁴⁶ Hvilke andre tvangsmidler som kan tenkes anvendt gir verken forarbeider eller rettspraksis noen anvisning på. Dermed er det vanskelig å tenke seg hvilke tilfeller man her ønsker å ramme. Som følge av dette kan bestemmelsenes anvendelsesområde anses uklart. Bruk av tvangsmidler vil i utgangspunktet medføre en utnyttelse av personen, og ikke ren fremming av vedkommendes prostitusjon. Saken i ”Operasjon Kjellerpiker” er et grensetilfelle som indikerer at lovgiver her må være tydeligere.¹⁴⁷

Strafferammen er fengsel i inntil 5 år, både for hallikvirksomhet og simpel menneskehandel. Forskjellen er ved grov menneskehandel, der strafferammen er dobbelt så høy. Dersom det dreier seg om organisert kriminalitet vil strafferammen for begge straffebudene kunne økes etter strl. § 60 a. Ettersom det dreier seg om grov frihetsberøvelse, vil en handling etter strl. § 224, være mer inngripende og straffverdig, enn en handling foretatt etter strl. § 202. Dette tilsier strengere straff for overtredelse av strl. § 224.

Avhandlingen viser at anvendelsesområdet til hallikparagrafen og menneskehandelsparagrafen på noen områder er uklart, og at lovgiver i større grad bør slå fast grensene og hvilke tilfeller man ønsker å ramme etter de ulike bestemmelsene.

¹⁴⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) punkt 13.1.1 s.97, se oppgavens punkt 2.2.1

¹⁴⁷ Rt.2006 s.669

5 Litteraturliste

5.1 Lover

1814	Kongeriget Norges Grundlov 17. mai 1814
1902	Almindelig borgerlig straffelov 22. mai 1902 nr. 10
2005	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff

5.2 Forarbeider

5.2.1 Odelstingsproposisjoner (Ot.prp.)

Ot.prp.nr.4 (1994-1995)	Om endringer i straffeloven m.m.
Ot.prp.nr.8 (1998-1999)	Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (inndragning av utbytte.)
Ot.prp.nr.28 (1999-2000)	Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)
Ot.prp.nr.62 (2002-2003)	Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)
Ot.prp.nr.90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven)

Ot.prp.nr.50 (2005-2006)

Om lov om endringer i straffeloven 1902
(straff for å utnytte eller forlede noen til å
tigge mv.)

Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

Om lov om endringer i straffeloven 20.mai
2005 nr.28 (siste delproposisjon – slutfø-
ring av spesiell del og tilpasning av annen
lovgivning)

5.2.2 Norges offentlig utredninger (NOU)

NOU – 1997 – 23

Seksuallovbrudd

5.3 Rettspraksis

5.3.1 Tingrett

TOSLO – 2003 – 7281

5.3.2 Lagmannsrett

5.3.2.1 Borgarting Lagmannsrett

LB – 2004 - 12354

LB – 2006 – 6456

LB – 2008 – 179726

5.3.2.2 Gulating Lagmannsrett

LG – 2010 - 24938

5.3.3 Høyesterett

Rt. 1970 s.1235

Rt. 1981 s. 970

Rt. 1984 s. 681

Rt. 1984 s. 1095

Rt. 1985 s. 202

Rt. 1988 s.1207

Rt. 2004 s. 331

”Skippagurra”

Rt. 2006 s. 111

Rt. 2006 s. 669

“Operasjon Kjellerpiker”

Rt. 2006 s. 1319

Rt. 2006 s. 1685

“Sentrum Pensjonat”

Rt. 2008 s. 1403

Rt. 2009 s. 911

Rt. 2010 s. 733

Rt. 2010 s. 1537

Rt. 2011 s. 868

Rt. 2011 s. 1127

Rt. 2011 s. 1355

”E-Zone”

Rt. 2012 s. 1211

”Blogger – dommen”

5.4 Konvensjoner

4. november 1950

Den europeiske menneskerettskonvensjon

5. november 2000

FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet med tilleggspatoll.

Desember 2000

Palermo-protokollen: Protokoll for å fore-
bygge, bekjempe, og straffe handel med
mennesker, særlig kvinner og barn

5.5 Juridisk litteratur

Andenæs, Johs.	Alminnelig strafferett	3. utgave Oslo 1989
Andenæs, Johs.	Spesiell strafferett og formuesforbrytelser	2. opplag Oslo 2009
Eskeland, Ståle	Strafferett	2. utgave Oslo 2006
Haugen, Finn	Strafferett håndbok	2. utgave Oslo 2000

5.6 Handlingsplaner

2006 – 2009	Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel:	”Stopp menneskehandelen”
2011 – 2014	Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel:	”Sammen mot menneske- handel”

5.7 Annet

2009 Norad rapport 2b ”Stopp menneskehandelen”

Dokumentstudie av utenriksdepartementets portefølje på menneskehandel 2000 – 2010

<http://www.norad.no/no/resultater/publikasjoner/norads-rapportserie/publikasjon?key=134141>

2013 februar, Høringsnotat om endringer i Straffeloven av 1902 og Straffeloven av 2005 (Personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregel mv.)

<http://www.regjeringen.no/pages/38226240/Hoeringsnotat.pdf>

5.8 Nyhetsartikler på Internett

Brunovskis, Anette. Skilbrei, May-Len. ”Kjappe konklusjoner” VG 29.10.12

http://pluss.vg.no/2012/10/29/1007/1007_20292296

Solberg E., Pål. ”Selger sex i solstudioer i Trondheim” Adresseavisen 31.03.12

<http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/article1799268.ece>